Trestní odpovědnost právnických osob

Školící manuál pro české orgány činné v trestním řízení

Andrea Venegoni
Miroslav Růžička

Projekt na posílení systému boje proti korupci a praní špinavých peněz v České republice

Programová oblast 25: Budování kapacit a spolupráce institucí mezi přijímacím státem a norskými veřejnými institucemi, místními a regionálními úřady

Projekt na posílení boje proti korupci a praní špinavých peněz v České republice

Školící manuál pro české orgány činné v trestním řízení
Trestní odpovědnost právnických osob

Připravili
Andrea Venegoni, expert Rady Evropy
a
JUDr. Miroslav Růžička Ph.D., český expert

ECCU-ACAMOL-CZ-TP5/2015

Obsah

1 Abstrakt 4
2 Úvod 5
3 ČÁST I - OBECNÉ ZÁSADY 6
3.1 DŮLEŽITOST ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB 6
3.1.1 Výhody a nevýhody 6
3.2 ODPOVĚDNOST VEDENÍ FIRMY A PRÁVNICKÝCH OSOB: MEZINÁRODNÍ RÁMEC 8
3.3 Trestní odpovědnost právnických osob v právním rámci EU ve vztahu k soudní spolupráci 13
3.4 OBVINĚNÍ, PRVKY ODPOVĚDNOSTI, SANKCE 14
3.5 PROCESNÍ PROBLÉMY 16
3.6 VYŠETŘOVÁNÍ NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI 16
4 ČÁST II - ANALÝZA ČESKÉ LEGISLATIVY 18
4.1 ÚVOD 18
4.1.1 Princip legality a oportunity 18
4.1.2 Princip subsidiarity 21
4.2 Spáchání trestného činu 21
4.3 Územní příslušnost 23
4.4 Vyloučení z odpovědnosti 25
4.5 Činy zakládající trestní odpovědnost 25
4.6 Přenesená odpovědnost 26
4.7 Účinná lítost 28
4.8 Promlčení 29
4.9 Sankce 30
4.9.1 Výběr sankcí 30
4.9.2 Typologie sankcí 32
4.9.3 Zrušení právnické osoby 33
4.9.4 Propadnutí majetku 35
4.9.5 Pokuty a propadnutí 35
4.9.6 Nefinanční postih 36
4.9.7 Uveřejnění rozsudku 37
4.9.8 Promlčení trestu a jeho provádění 38
4.10 Procesní ustanovení 39
4.10.1 Ne bis in idem 39
4.10.2 Další procesní ustanovení 40
4.10.3 K otázce, za jakých podmínek se může proti obviněné právnické osobě použít odklon (podmíněné zastavení trestního stíhání) 42
4.11 Mezinárodní spolupráce 43
5 Část III - SPECIFICKÉ PROBLÉMY A PŘÍPADOVÉ STUDIE 45
IV. Pojem “zájem” v případě skupiny společností 46
Případ: fyzická osoba, pachatel trestného činu zneužití trhu, formálně pracoval pro společnost, která je kontrolována mateřskou společností, jež je vedoucí složkou holdingu. Mateřská společnost byla sankcionována spolu s dceřinou společností, a to proto, že vyšetřovatelé odhalili, že daný trestný čin byl spáchán rovněž v zájmu mateřské společnosti. 46
Mateřská společnost se proti tomuto rozhodnutí odvolala k Nejvyššímu soudu. 47
Otázka: 47

Může být v případě holdingové společnosti spáchán trestný čin také ve prospěch mateřské společnosti i přesto, že fyzická osoba, která čin spáchala, není přímo zaměstnaná mateřskou společností? 47
V. Spáchání trestného činu v zájmu společnosti a prospěch jako předmět propadnutí .. 47
VI. Zisk a propadnutí věci v případech daňových trestných činů připisovaných právnickým osobám 47
VII. Princip legality a odpovědnosti právnické osoby 47
VIII. Trestní propadnutí věci a ochrana věřitelů společnosti 48
X. Promlčecí lhůty pro uvalení sankcí na právnickou osobu 48
XI. Použití předběžného opatření zákazu účasti na veřejných zakázkách a rezignace manažerů 48
XII. Význam termínu “zisk” z trestné činnosti pro potřebu propadnutí v případě smluvního závazku se vzájemnými povinnostmi 49
6 Příloha 1 – list trestných činů 50
7 Příloha 2 – odpovědi na otázky uvedené v části praktické případy 53

1 Abstrakt

Dne 27. 10. 2011 přijala Česká republika zvláštní zákon upravující trestní odpovědnost právnických osob. Zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je v účinnosti od 1. 1. 2012. Aplikační praxe není za tuto krátkou dobu téměř žádná.

Tento školící manuál analyzuje základní principy trestní odpovědnosti se zohledněním různých způsobů implementace těchto principů do národních legislativních rámců na základě tradic a dále se konkrétně zaměřuje na legislativu České republiky. Cílem tohoto školícího manuálu je poskytnout odborníkům určité nástroje a postupy řešení konkrétních situací, se kterými se mohou při aplikaci tohoto práva setkat.

První část tohoto dokumentu je věnována analýze základních principů trestní odpovědnosti právnických osob - koncepci, jež napříč staletími vždy kolidovala s dalšími základními principy trestní odpovědnosti „societas delinquere non potest“. Autoři zde hodnotí výhody a nevýhody zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob a vysvětlují, jak byl v různých národních právních systémech tento institut vybudován. Po celém světě najdeme různé přístupy - od přechodného systému správní odpovědnosti, která je spojena se spácháním trestného činu fyzickou osobou, až k systému pravé odpovědnosti právnických osob.

Druhá část je věnována samostatné analýze české legislativy, konkrétně zák. č. 418/2011 Sb.

Po provedení analýzy kompatibility principů trestní odpovědnosti právnických osob s principem **legality** a **subsidiarity** v České republice autoři dále zvažují i principy **přičitatelnosti** jednání právnické osoby, princip **teritoriality** a **výjimky** z trestní odpovědnosti.

Seznam **trestných činů**, které dávají vzniknout trestní odpovědnosti právnických osob, je potom uveden v Příloze 1.

Manuál dále pokračuje analýzou problematiky **přenosu trestní odpovědnosti** na nově vzniklou společnost a případnému zrušení odpovědnosti za trestný čin. Tato situace je jasnou odchylkou z principů trestního práva tak, jak jej známe ve vztahu k fyzickým osobám. Na druhou stranu je nutné zamezit snadnému postupu, kterým se právnické osoby mohou vyhnout své trestní odpovědnosti jen tím, že jednu společnost zavřou a novou otevřou.

Velká část druhé kapitoly je pak věnována **sankcím**, které jsou analyzovány ve dvou skupinách – finanční a nefinanční.

Poslední část manuálu je pak věnována **procesním pravidlům** při řízení, které zahrnuje prvek trestní odpovědnosti právnických osob se zvláštním zaměřením na princip „**ne bis in idem**“ a na **zástupce** právnické osoby v průběhu vyšetřování a u soudu.

Analýza pravidel mezinárodní spolupráce je zmíněna v závěru poslední kapitoly. Tato část zákona byla v nedávné době upravena zák. č. 104/2013 Sb., který vešel v platnost 1. 1. 2014.

Tato část manuálu je inspirována konkrétními případy vycházejícími z precedenčního práva soudů.

Některé konkrétní případy jsou převzaty od italského Nejvyššího soudu. Itálie je jednou ze zemí, která má poměrně široce rozvinutou oblast precedenčního práva v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob a zvláštní zákon s touto tématikou byl přijat již v roce 2001.

Zde se jedná o případy, kdy trestní odpovědnost právnických osob nenastává v případech, kdy byl trestný čin spáchán fyzickou osobou, případy, kdy nastává i bez určení konkrétní fyzické osoby, která

trestný čin spáchala, dále potom případ zabývající se problematikou „trestného činu spáchaného ve prospěch právnické osoby“, případ zabývající se problematikou trestného činu spáchaného rámci skupiny společností, problematikou konfiskace, zastupování před soudem a časového omezení vymahatelnosti sankcí. V analýze je rovněž zohledněno precedenční právo Evropského soudu pro lidská práva, a to konkrétně v případech, kdy se jedná o právnickou osobu odsouzenou v některém členském státě za spáchání trestného činu s údajným porušením základních práv stanovených Úmluvou.

2 Úvod

Trestní odpovědnost právnických osob se stále častěji stává problematickou kapitolou právních systémů moderních států. Zapojení právnických osob do ekonomiky zákonitě vedlo i k zásadní nutnosti najít cesty, jak potencionálním problémům čelit a vyhledávat řešení, zvláště pak v případech škod, vzniklých porušením zákona, které může dosahovat i rozsahu trestného činu.

V posledních letech se diskutuje zejména o několika následujících problematických bodech. Může být právnická osoba trestně odpovědná? Jsou obecné principy trestního práva (jako například zavinění) použitelné rovněž pro právnické osoby? Podle jakých zásad může být trestný čin přiřčen právnické osobě? Jaké typy sankcí mohou být uvalovány?

Každý ze států pak samozřejmě na tyto otázky odpovídal na základě svých národních právních tradic. Mezinárodní rámec vyvinutý mezinárodními organizacemi poskytl běžné obecné modely trestní odpovědnosti právnických osob a často tyto mezinárodní nástroje posloužily jako inspirace pro národní legislativy, ovšem současně poskytly i prostor k přetrvávajícím rozdílnostem. Model trestní odpovědnosti právnických osob není tedy všude po světě uniformní.

Česká republika přijala zvláštní zákon upravující se trestní odpovědnost právnických osob v roce 2011 a tím se stala součástí velké skupiny členských států Evropské Unie a Rady Evropy, které již tuto specifickou legislativu přijaly.

Tento manuál se zaměřuje na analýzu české legislativy v kontextu mezinárodních právních nástrojů se zvláštní částí zaměřenou na národní legislativu. Je připraven především pro použití odborníky, kteří jsou jako první povoláni k aplikaci tohoto práva v konkrétních případech a tudíž jsou těmi, kdo se musí potýkat s možnými nejasnostmi.

3 ČÁST I - OBECNÉ ZÁSADY

Cíle:

Cílem této části je poskytnout shrnující pohled na obecné principy trestní odpovědnosti právnických osob. Na konci by měl být čtenář schopen zhodnotit, proč je trestní odpovědnost právnických osob podstatná.

3.1 DŮLEŽITOST ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB [1]

Odpovědnost fyzických osob existuje již po tisíce let. Oproti tomu vlastní koncept právnických osob je znám teprve od 19. století. Nedlouho poté, co vznikl institut právnických osob, začalo být zřejmé, že samotná odpovědnost fyzických osob nebude dostačující a bude nutné vytvořit zároveň pravidla pro odpovědnost právnických osob.

Mimo jiné je také na místě zdůraznit, že se tento koncept různě vyvíjel v jednotlivých právních systémech ve vztahu k místním tradicím a zvykům. Škála přístupů k odpovědnosti právnických osob je tedy velmi pestrá. Od zemí, které předpokládají pravou trestní odpovědnost (jako je například Nizozemí)[2], až po země, které vybudovaly odpovědnost právnických osob na správním základě odvozeném od spáchání trestného činu (Itálie[3] a Německo).

3.1.1 Výhody a nevýhody

Hlavní argumenty pro doplnění institutu odpovědnosti právnických osob k již existující odpovědnosti fyzických osob jsou následující:

- Firmy jsou často zapojeny do trestné činnosti, a to jak úmyslně, tak tolerancí nezákonného jednání. Z těchto důvodů by měly být právnické osoby i odpovědné na základě jednoduchého principu – tedy že je tak **spravedlností** vyžadováno.
- Velké společnosti jsou decentralizované a identifikace jednotlivce odpovědného za rozhodnutí o spáchání trestného činu je tudíž komplikovaná, ne-li **nemožná**.
- Mohlo by být nespravedlivé určovat konkrétního viníka ve chvíli, kdy se rozhodovacího procesu účastní nejasná komplexní struktura.
- Některým trestným činům, které mají rysy společenského fenoménu, nemůže být účinně **zabráněno** bez zacílení na jejich příčiny, kterými je korupční jednání právnických osob ovlivňující chod státu.

---

[1] Viz dokument – školící manuál a referenční zdroj "Liability of legal persons for corruption offence" (Odpovědnost právnických osob za korupci), Rada Evropy, 2014, vytvořený v rámci projektu Eastern Partnership-Council of Europe Facility Project na téma "Good Governance and Fight against Corruption" (Řádná státní správa a boj proti korupci), projekt spolufinancován ze zdrojů EU.

[2] J.A.E.VERVAELE, La responsabilità penale della e nella persona giuridica nei Paesi Bassi, ve sbírce příspěvků „Liability of the legal persons for fraud against the EU financial interests and cybercrime „ k V semináři o ochraně finančních zájmů EU organizovanému Unií evropských právníků (Union of European Lawyers) a italským Centro Studi di Diritto Penale Europeo. Seminář se konal v Miláně ve dnech 29. až 31. ledna 2009, Bruylant, Brusel, 2009
, Brusel, 2009

[3] Debata o odpovědnosti právnických osob je v Itálii široká; viz článek G. De Simone, "La responsabilità da reato degli enti: natura giuridica e criteri (oggettivi) di imputazione", v Diritto penale contemporaneo

- Prevence na úrovni firem může být **efektivnější**: firmy obvykle smýšlejí racionálněji o ekonomických rizicích spojených s pácháním trestních činů než jednotlivci. Tato rizika mohou mít značný dopad – americké společnosti čelí ztrátě 9% jejich tržní hodnoty jen v souvislosti s braním úplatků.

- Odpovědnost právnických osob poslouží jako **podnět** pro právnické osoby, aby nastavily opatření zabraňující páchání trestných činů.

- Společnosti často bývají **prostředkem** pro páchání trestných činů např. úplatkářství a mohou být pohotově uzpůsobeny k tomuto účelu. Často se stává, že propracovaná finanční struktura společnosti společně s postupy vedení účetnictví poskytují možnost skrýt dané transakce. Z toho důvodu musí být společnostem věnována zvýšená pozornost.

- **Propadnutí** výnosů z korupce je tam, kde je do procesu zahrnuta odpovědnost právnických osob, snadnější.
- Institut odpovědnosti právnických osob může přinést do **veřejného rozpočtu** značný finanční obnos. Široká veřejnost, která je v konečném důsledku obětí korupce, díky tomu získá alespoň nějakou náhradu za spáchaný trestný čin.
- V případě korupce je také nutno dodat, že úplatky nejsou uznatelné jako daňově odečitatelná položka. Institut odpovědnosti právnických osob bude tudíž pravidelně přinášet státu **příjmy ze zdanění**, které budou následovat po vyšetření úplatkářství.
- **Institut občanskoprávní odpovědnosti** za škody není vzhledem ke způsobeným škodám dostatečný. V těchto případech často chybí navrhovatel nebo příčina či není k dispozici dostatek důkazního materiálu, aby byl podpořen občanskoprávní nárok na škody obvykle ekonomického rázu, které vznikají například úplatkářstvím. Účastník výběrového řízení bude muset prokázat, že i bez použití úplatku by dané výběrové řízení vyhrál a stát, jenž zakázku uplácející společnosti zadal, bude muset prokazovat, že bez zmíněného úplatku by zakázku zadal dalšímu zájemci. Situace je ještě komplikovanější ve chvíli, kdy se soutěžící firmy domluví s uplácející společností a chtějí profitovat jako subdodavatelé na této zakázce.
- **Důkazy**, které jsou zkoumány v souvislosti s odpovědností právnických osob, mohou být často využity pro zahájení vyšetřování fyzických osob. Tyto důkazy by v mnoha případech nebyly k dispozici, nebylo-li by vedeno šetření proti právnické osobě.

Občanskoprávní odpovědnost právnických osob existuje například u přestupků ve všech jurisdikcích na světě. Správní odpovědnost společností, v souvislosti s neschopností splnit své povinnosti vůči státu a místní samosprávě, je rovněž dobře známým nástrojem především ve střední a východní Evropě. Naproti tomu **trestní** odpovědnost právnických osob je poměrně nový institut, který ještě ani nebyl některými členskými státy Rady Evropy a OECD přijat. Nejčastější argumenty proti zavedení institutu trestní odpovědnosti jsou následující:

- Pouze **fyzická** osoba může být trestně odpovědná z důvodu zavinění („*nulla poena sine culpa*"- „*není viny bez zavinění*"), a to kvůli spojení mezi trestním činem a abstraktní právní fikcí. Tento názor je silně zakořeněn v bývalých komunistických zemích a v nekapitalistických zemích, jejichž právní systém nezná právnické osoby (na rozdíl od státních korporací a orgánů).
- Systém **trestního** práva je vytvořen ve vztahu k lidským bytostem (záruky ve vztahu k vazbě, testy DNA, apod.).
- Hlavní postih trestního práva, **odnětí svobody**, nemůže být uvalen na právnickou osobu. Často je obětí trestného činu právě právnická osoba a její bezúhonní vlastníci

a akcionáři. Trestný čin několika představitelů firmy může poškodit reputaci této firmy a negativně ovlivnit hodnotu akcií.

- Trestní stíhání právnických osob může být snazší než u fyzických osob, což by v konečném důsledku mohlo vést k **opomíjení** stíhání fyzických osob.

Každý z výše zmíněných argumentů se dá ovšem rozporovat.

1) Jestliže právnická osoba může být vinna, podle **správního** a/či občanského práva, porušováním bezpečnostních pravidel nebo ničením životního prostředí, pak by tedy měla mít i dostatek "osobnosti" k tomu, aby byla shledána trestně odpovědnou.

2) Nejsou známy žádné právní systémy, kde by **ústavně** nebo rozhodnutím **Nejvyššího soudu** nebo Ústavního soudu bylo vyloučeno zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. V České republice se sice objevily úvahy o podání ústavní stížnosti proti rozsudkům mířícím na právnickou osobu, přičemž argumentace měla spočívat v tom, že konstrukce zavinění u trestní odpovědnosti právnických osob v České republice je postavena na myšlence, že se ve skutečnosti jedná o objektivní, nikoli subjektivní, odpovědnost, ale zatím k podání takové ústavní stížnosti nedošlo. Postupy **trestního práva**, které se vztahují k lidské bytosti a jejímu tělu, přirozeně nebudou použity pro právnické osoby (záruky spojené s vazbou, DNA testy, apod.). Není ani zapotřebí využívat těchto postupů, protože trestní právo nabízí i jiné a vhodnější postupy (právo mlčenlivosti, procesní práva, apod.).

3) Není potřeba využívat trest odnětí svobody. Například peněžní **pokuta** je pro účely potrestání právnické osoby přijatelným a efektivním postihem.

Právnická osoba a její vlastník/podílník budou **profitovat** z korupce v případě, že zůstane právně neošetřena. Kromě toho mohou svou odpovědnost posílit i zavedením efektivních preventivních opatření. Jestliže se rozhodnou tak neučinit, pak je na místě, aby právní předpisy upravily, jaké následky by případná korupce měla mít.

Trestní odpovědnost právnických osob nestojí v cestě trestnímu stíhání fyzických osob ani jej nijak neovlivňuje. Ve skutečnosti by v mnoha případech při absenci odpovědnosti právnických osob **nikdo konkrétní** nebyl ani shledán trestně odpovědným.

3.2 ODPOVĚDNOST VEDENÍ FIRMY A PRÁVNICKÝCH OSOB: MEZINÁRODNÍ RÁMEC

Myšlenka trestní odpovědnosti právnických osob pochází konkrétně ze snahy chránit finanční zájmy EU.

Tato problematika (nazývaná rovněž „problematika PFI – ochrana finančních zájmů") byla vždy pro existenci Unie a pro dosažení jejích cílů velmi podstatná. Bez možnosti efektivní ochrany svých vlastních financí by Unie neměla nezbytné finanční zdroje nejen pro zajištění chodu EU, ale i pro poskytování grantů členským státům a dalším příjemcům. Ochrana je nezbytná pro uskutečnění velkých cílů, kterých Unie hodlá dosáhnout – někdy se střídavým úspěchem – v Evropě stejně jako celosvětově. Jedná se je například o sociální soudržnost

a ekonomický rozvoj, rozvoj vědy a výzkumu, ochranu životního prostředí a boj s chudobou ve třetích zemích[4].

Z tohoto důvodu byla ochrana zdrojů pro Unii vždy prioritní. Protože počínání ohrožující finanční zájmy může být jak ve formě správních deliktů, tak i trestných činů, byla příslušná legislativa na evropské úrovni vždy rozložena mezi první a třetí pilíř institucionálního rámce Evropské Unie na základě Maastrichtské dohody. Zjednodušeně řečeno - v prvním pilíři je ošetřena otázka zasahování vlastní politiky EU, která neošetřuje trestní složku a ve třetím pilíři je naproti tomu ošetřena otázka soudní spolupráce v trestních věcech[5].

V rámci třetího pilíře byl koncipován (a následně v roce 1995 přijat) zvláštní právní nástroj pro harmonizaci trestního práva v této oblasti - Úmluva o ochraně finančních zájmů (Úmluva o PFI).

V úvodu Úmluvy o ochraně finančních zájmů (PFI) z roku 1995 se uvádí, že touto Úmluvou upravené trestné činy jsou často páchány právnickými osobami. Právnické osoby pak mohou být volány k odpovědnosti, jestliže se trestný čin dá připsat jejich managementu na základě principu *societas delinquere non potest*. K tomu, aby byl management osobně odpovědný stejným způsobem napříč všemi právními systémy zemí EU, je nezbytné zavést zvláštní opatření na úrovni EU.

Otázku trestní odpovědnosti právnických osob řeší i zpráva akademičky Delmas Marty z roku 1992/93. Zakotvení institutu trestní odpovědnosti právnických osob se ve členských státech EU liší a analýza národních právních systémů ukazuje směrem k potřebě větší harmonizace.

Ve svých dvou zprávách o implementaci Úmluvy o PFI z let 2004 a 2008 zdůraznila potřebu větší harmonizace i Evropská komise.

Je zároveň důležité podotknout, že Úmluva o PFI, stejně jako další právní nástroje mezinárodního práva, přišla s vlastní koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob, která byla rozvíjena v následujících dvou směrech:

- Trestní odpovědnost vedení podniku
- Odpovědnost právnické osoby

Trestní odpovědnost vedení podniku se ve skutečnosti týká fyzických osob, ale také dotváří rámec trestní odpovědnosti právnických osob jako způsob ověření trestní odpovědnosti vedení podniku, který může poskytnout kvalitnější základ pro obvinění právnické osoby, ačkoli jsou tyto dva typy odpovědnosti samostatné a jeden není nutně důsledkem druhého.

I když se však mezinárodní nástroj upravující trestní odpovědnost vedení podniků odkazuje na obecné principy vnitrostátního práva, většina členských států EU takovéto opatření neimplementovala, ale pokračovala v používání obecných pravidel upravujících trestní odpovědnost fyzických osob. Z tohoto pohledu tedy nejsou osoby ve vedení podniků subjektem objektivní odpovědnosti, ale jejich odpovědnost je při nejmenším založena na nedbalosti (*nullum crimen, nulla poena sine culpa*).

---

[4] Obecný obrázek o šíři a důležitosti problematiky finančních zájmů EU viz nejnovější výroční zpráva Evropské komise Evropskému parlamentu (Annual Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the protection of the EU financial interests – Fight against fraud) 2014, COM(2015)386 final, ze dne 31. 7. 2015

[5] Rád bych zde odkázal ke svému článku "The impact of the EU law on the Italian criminal procedure law in onvestigations on EU fraud", viz http://free-group.eu

Úmluva o PFI poskytuje pouhé principy trestní odpovědnosti vedení podniků.

Trestní odpovědnost vedení podniků

Úmluva o PFI (1995)

Každá země EU musí také přijmout opatření nezbytná k tomu, aby vedoucí podniků nebo jiné osoby s rozhodovacími nebo kontrolními pravomocemi v podniku, mohli být v souladu se zásadami stanovenými vnitrostátním právem uznáni trestně odpovědnými za podvody ohrožující finanční zájmy Evropských společenství.

Zvláštní ustanovení o trestní odpovědnosti právnických osob naopak můžeme nalézt v takzvaném 2. protokolu k Úmluvě o PFI z roku 1997. Tento protokol cílí na harmonizaci trestní legislativy, konkrétně pak na definici pojmu praní špinavých peněz a trestné činy, které ohrožují finanční zájmy EU tím, že ztěžují zajištění výnosů z trestné činnosti.

Odpovědnost právnických osob

2. Protokol Úmluvy o PFI, Článek 3.

1. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že právnické osoby lze činit odpovědnými za podvod, aktivní korupci a praní peněz, které v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě

— oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu nebo
— pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby nebo
— pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby,

jakož i za účastenství nebo návod ke spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz nebo za pokus spáchání takového podvodu.

2. Kromě případů stanovených v odstavci l přijme každý členský stát nezbytná opatření, aby zajistil, že právnickou osobu lze činit odpovědnou, jestliže nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 umožnil spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz ve prospěch právnické osoby osobou jí podřízenou.

3. Odpovědnost právnické osoby podle odstavců l a 2 nevylučuje možnost trestního stíhání proti fyzickým osobám za spáchání, návod nebo účastenství na podvodu, aktivní korupci nebo praní peněz.

Ostatní nástroje mezinárodního práva poskytují jak definici trestní odpovědnosti vedení podniků, tak trestní odpovědnosti právnických osob.

Trestní odpovědnost osob ve vedení podniků je zmiňována i v Úmluvě EU proti korupci z roku 1997, a to pro případy, kdy takové jednání neovlivňuje finanční zájmy EU:

Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států EU z roku 1997:

Článek 6 - Trestní odpovědnost vedoucích podniků

Každý členský stát přijme opatření nezbytná k tomu, aby vedoucí podniků nebo jiné osoby s rozhodovacími nebo kontrolními pravomocemi v podniku mohli být v souladu se zásadami stanovenými jeho vnitrostátním právem uznáni trestně odpovědnými za korupční jednání uvedená v článku 3 spáchaná jim podřízenou osobou jednající jménem dotyčného podniku.

Toto bylo rovněž zmiňováno ve studii s názvem CORPUS IURIS. Jednalo se o akademický projekt z konce 90. let, který byl koordinován francouzskou profesorkou Delmas Marty, která se jako první pokoušela o ustanovení homogenních pravidel aplikovatelných v rámci Unie pro ochranu finančních zájmů EU. Zjednodušeně se jednalo o první pokus o implementaci idey o Unii jako společném prostoru pro spravedlnost.

Výsledkem tohoto projektu bylo navržení několika ustanovení jak pro trestní právo hmotné, tak pro trestní právo procesní s cílem ustanovit společná pravidla pro efektivnější boj se trestnými činy ovlivňujícími finanční zájmy EU. Jedno z takových ustanovení zahrnuje trestní odpovědnost vedení podniků:

Článek 13 odstavec 2

Je trestným činem, jestliže vedoucí podniku nebo jakákoli další osoba s pravomocí rozhodovat a kontrolovat činnost podniku, vědomě opomene vykonat nezbytný dohled nad osobou podléhající její kontrole a ta spáchá trestný čin podle článku 1-8 přičemž opomenutí vykonat nezbytnou kontrolu umožní spáchání trestného činu.

Jak již však bylo zmíněno dříve, myšlenka zvláštní odpovědnosti pro vedoucí podniků se bohužel nesetkala u členských států EU s pochopením. Členské státy tak dále pokračovaly v regulaci postavené na základě obecných pravidel pověření a účasti na trestném činu[6].

Ve dvou zprávách o implementaci Úmluvy o PFI Komise uvádí, že členské státy projevily jistou neochotu zkoumat svou národní legislativu ve světle možností zavedení institutu trestní odpovědnosti vedoucích podniků[7].

Vedle 2. Protokolu o Úmluvě o PFI byla odpovědnost právnických osob a její koncepce dále rozvíjena v dalších mezinárodních dokumentech.

Trestněprávní úmluva o korupci z roku 1999

Článek 18 – Odpovědnost právnických osob

---

[6] Viz L. KUHL, *L'OLAF et la responsabilitè des entreprises*, ve sbírce příspěvků na V semináři o ochraně finančních zájmů EU "Responsabilità delle persone giuridiche per i reati di frode agli interessi finanziari della UE e per crimini informatici" organizovaném Unií evropských právníků (Union of European Lawyers) a italským Centro Studi di Diritto Penale Europeo. Seminář se konal v Miláně ve dnech 29. až 31. ledna 2009, Bruylant, Brusel, 2009

[7] Zprávy Komise o provádění Úmluvy o PFI: COM(2004)709 a COM(2008)77

1 Každá smluvní strana přijme taková legislativní a jiná opatření, která jsou nezbytná k tomu, aby bylo zajištěno, že právnickým osobám bude stanovena odpovědnost za trestné činy týkající se aktivního úplatkářství, obchodování s vlivem a praní špinavých peněz uvedených v této Úmluvě, které byly spáchány ve prospěch fyzické osoby jednající buď individuálně, nebo jako člen orgánu právnické osoby a mající vedoucí postavení v rámci tohoto subjektu, které je založeno na:

– oprávnění zastupovat právnickou osobu, nebo

– oprávnění vydávat rozhodnutí jménem právnické osoby, nebo

– oprávnění vykonávat kontrolní činnost v rámci právnické osoby,

jakož I v takovém případě, kdy taková fyzická osoba je spolupachatelem nebo podněcovatelem shora uvedených trestných činů.

1 Kromě již zmíněných případů v odstavci 1 učiní každá smluvní strana nezbytná opatření k tomu, aby mohla být uplatněna odpovědnost právnické osoby v případě, kdy absence dohledu nebo kontroly uskutečňované fyzickou osobou uvedenou v odstavci 1 umožnila spáchání trestných činů uvedených v odstavci 1ve prospěch této právnické osoby osobou fyzickou, která je jí podřízena.

2 Odpovědnost právnické osoby podle odstavců 1 a 2 nevylučuje trestní řízení proti osobám, které jsou pachateli, podněcovateli nebo spolupachateli trestných činů uvedených v odstavci 1.

Úmluva OSN o boji proti korupci z roku 2003 - Článek 26

Každý stát jako smluvní strana přijme nezbytná opatření, slučitelná s jeho právními zásadami, za účelem stanovení odpovědnosti právnických osob za účast na trestných činech zjištěných v souladu s touto Úmluvou.

Úmluva ponechává jednotlivým členským státům možnost rozhodnout se pro variantu trestní, občanskoprávní či správní odpovědnosti.

Stejná ustanovení můžeme také najít ve článku 10 Úmluvy Organizace spojených národů o boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu (tak zvaná „Palermská úmluva“ z roku 2000).

Odpovědnost právnických osob se stala těsně před a neprodleně po podpisu Lisabonské smlouvy obvyklým opatřením ve všech předpisech přijatých na základě nových kompetencí trestního práva.

Většina rámcových rozhodnutí přijatých ve III. pilíři Smlouvy, jež se týkají spolupráce v trestní oblasti, standardně obsahuje ustanovení o odpovědnosti právnických osob.

1. Členské státy přijmou nezbytná opatření pro zajištění odpovědnosti právnických osob za trestné činy uvedené v Hlavě II, které v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, jež v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě:

(a) oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu;

(b) pravomoci přijímat jménem této právnické osoby rozhodnutí; nebo

(c) pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby.

2. Členské státy dále přijmou nezbytná opatření pro zajištění odpovědnosti právnických osob v případech, kdy nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 umožnil spáchání některého z trestných činů uvedených v Hlavě II ve prospěch dané právnické osoby osobou podřízenou této osobě.

3. Odpovědnost právnické osoby podle odstavců 1 a 2 nevylučuje trestní stíhání fyzických osob, které jsou pachateli trestných činů uvedených v Hlavě II nebo jsou trestně odpovědné podle článku 5.

4. Pro účely této směrnice se „právnickou osobou" rozumí každý subjekt, který má podle příslušné právní úpravy právní subjektivitu, s výjimkou států nebo veřejných subjektů při výkonu státní moci a s výjimkou veřejných mezinárodních organizací.

Toto znění je podpořeno i v nejaktuálnějších nástrojích ustanovených v rámci práva EU pod působností Lisabonské smlouvy.

Například stojí za povšimnutí jeho ukotvení v textu článku 6 navrhované Směrnice na ochranu finančních zájmů EU pomocí trestního práva (tzv. Směrnice o PFI), jejímž cílem je zrušit Úmluvu o PFI z roku 1995. Jednání o Směrnici na půdě Rady a Evropského parlamentu stále probíhá.

Myšlenka trestní odpovědnosti právnických osob tak jde i za výše zmíněné trestné činy a ochranu finančních zájmů EU a může v ní být obsažen i prvek porušování lidských práv. Rozdílné vnitrostátní právní úpravy mimo EU činí často potíže při stanovení odpovědnosti zapojených právnických osob a při snaze dosáhnout odsouzení na trestní úrovni[8].

3.3 Trestní odpovědnost právnických osob v právním rámci EU ve vztahu k soudní spolupráci[9]

Princip trestní odpovědnosti právnických osob je součástí vývoje nového právního rámce v EU ve vztahu k trestnímu právu po Maastrichtské dohodě. Zatímco otázky národní

[8] Viz také Corporate liability in Europe na stránkách http://www.cliffordchance.com
[9] Viz také *Corporate liability in Europe* na stránkách www.cliffordchance.com

bezpečnosti zůstávají na odpovědnosti jednotlivých členských států, soudní spolupráce v trestních věcech napříč Evropou se stala základním kamenem zajišťujícím efektivitu trestního soudního systému každého jednotlivého státu. Tento mechanismus byl uveden v platnost Maastrichtskou smlouvou v roce 1992, jež zavedla princip vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí státy EU. Protože se právní a soudní systémy v jednotlivých zemích EU liší, zavedení a ustálení spolupráce mezi orgány různých zemí bylo na právním poli v EU v posledním desetiletí, ne-li déle, klíčové. Zásadní je v tomto ohledu konkrétně **Úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech**[10] z roku 2000, která posiluje spolupráci mezi soudními, policejními a celními orgány. Prvním nástrojem, který byl přijat na základě principu vzájemného uznávání soudních rozhodnutí, byl Evropský zatýkací rozkaz (EAW), který je možno využívat od ledna 2004. Evropský zatýkací rozkaz se stal klíčovým nástrojem v boji s přeshraniční kriminalitou. Evropský zatýkací rozkaz může být vydán národním soudním orgánem v případě, že osoba, na níž je vydán, je obviněna z trestného činu, pro který je maximální délka trestu alespoň jeden rok odnětí svobody nebo byl-li/byla-li odsouzen(a) k trestu odnětí svobody alespoň na čtyři měsíce.

V roce 2014 byla schválena směrnice o Evropském vyšetřovacím příkazu (EIO). Tato směrnice musí být transponována do národního práva do roku 2017. Na základě tohoto nástroje se stane vzájemné uznávání obecným principem získávání důkazů mezi členskými státy Unie i v případech, kde šetření stále běží. Do budoucna se tento postup stane důležitým a efektivním nástrojem vyšetřování v boji proti trestným činům, které mohou zahrnovat trestní odpovědnost právnických osob.

S působností Lisabonské smlouvy, jež je účinná od 1. prosince 2009, roste role trestního práva v EU. Lisabonská smlouva poskytuje nový právní rámec pro trestní legislativu soustředící se například na minimální zásady definice trestného činu zvaného „Euro zločin“, který zahrnuje trestné činy jako třeba terorismus, praní špinavých peněz, korupce, zločiny v kyberprostoru
a organizovaný zločin; dále společná minimální pravidla pro definici trestného činu a postihů, jestliže jsou zásadní pro zajištění efektivity harmonizované politiky EU; a minimální trestní postihy pro trestné činy zneužití informací v obchodním styku a manipulace s trhem. V poslední zmíněné oblasti současné sankční režimy nepoužívají vždy stejné definice, což narušuje efektivitu policejní práce v boji proti této často přeshraniční trestné činnosti.

V současné době je ukládá směrnice, jež ukládá členským státům, aby přijaly nutná opatření k zajištění efektivního, přiměřeného a odrazujícího postihu trestných činů zneužití informací v obchodním styku a manipulace s trhem. Je zajímavé, že v problematice trestní odpovědnosti právnických osob tato směrnice navrhuje použití trestních postihů na fyzické i právnické osoby (jinými slovy - podniky stejně jako jednotlivce). Nicméně zde není upravena trestní odpovědnost právnické osoby, jež má účinně zajištěnou ochranu a přístup k informacím v obchodním styku, důležitých pro danou obchodní transakci.

3.4 OBVINĚNÍ, PRVKY ODPOVĚDNOSTI, SANKCE

V otázce obvinění právnické osoby z trestného činu, prvků odpovědnosti a sankcí odkazujeme na výše zmíněný dokument Rady Evropy “Odpovědnost právnických osob za trestný čin korupce”, který obsahuje přehled těchto principů. Jedná se o školící manuál a referenční zdroj z roku 2014, jenž byl připraven v rámci Východního partnerství, konkrétně projektu Rady Evropy s názvem “Řádná správa věcí veřejných a boj proti korupci” financovaném z prostředků EU.

[10] Úmluvu v jejím plném znění naleznete na stránkách http://eur-lex.europa.eu

Ačkoli se tento materiál soustředí na odpovědnost právnických osob za korupční jednání, přináší zároveň i obecnou analýzu principů, jež mohou být použity v jakémkoli obecném dokumentu o rámcových problémech v oblasti odpovědnosti právnických osob, a to bez ohledu na predikativní trestné činy. Materiál budeme proto brát jako referenční, neboť nevnímáme jako přínosné zpracovávat problematiku již v poslední době zpracovanou v jiném dokumentu.

Nicméně pro potřeby tohoto dokumentu mohou být výše zmíněné principy shrnuty velmi zběžně takto:

V otázce obvinění jsou zde dva rozdílné přístupy spojující fyzickou osobu jako pachatele trestného činu s právnickou osobou. Buď je fyzická osoba vnímána jako "alter ego" právnické osoby nebo je společnost vnímána jako hybatel, který je zodpovědný za jednání svého služebníka (fyzické osoby).

Nezbytné prvky odpovědnosti právnické osoby jsou následující:

1. Právnická osoba (definice, použitelnost rovněž na společnosti vlastněné jednou osobou)
2. Fyzické osoby spojené s právnickou osobou
3. Trestný čin spáchaný fyzickou osobou spojenou s právnickou osobou
4. Spojení právnické osoby se spáchaným trestným činem, ve smyslu, toho, že trestný čin byl spáchán pro zisk společnosti, nebo na základě/ve prospěch této právnické osoby
5. Chyba na straně právnické osoby (nedostatečná organizace, nedostatečný dohled, objektivní odpovědnost)[11]

V oblasti sankcí tato analýza mezinárodní legislativy ukazuje, že není nutné se vždy omezovat na trestní sankce, ve světle konkrétní aplikace na právnickou osobu mohou vhodným nástrojem být rovněž občanskoprávní či správní sankce. Tyto nástroje jsou v mezinárodní a národní legislativě obvykle rozděleny na dvě skupiny: finanční a nefinanční sankce.

Nejčastějšími formami sankcí jsou pokuty, propadnutí majetku a náhrada škody. Následuje vyloučení z financování, diskvalifikace, vypovězení a uvalování zákazů. V některých právních systémech může být trestní odpovědnost vyloučena, je-li poskytnut dostatek důkazů o snaze zabránit trestnému činu a nikoli umožnění jeho spáchání[12].

Konkrétně společnost bude muset prokázat, že:

1) Efektivně a skutečně přijala program zaměřený na předcházení podvodného jednání osob jednajících jménem společnosti předtím, než byl trestný čin spáchán;
2) Ustanovila kontrolní orgán, který vybavila nezávislými pravomocemi, jež má na starosti kontrolu provádění a efektivity dodržování výše zmíněného programu;

---

[11] Viz také *Liability ex crimine of legal entities in Member States*, A. Fiorella, ve spolupráci s N. Selvaggi, A. Valenzano, E. Villani, editor Jovene, 2012

[12] Viz také RESPONSABILITÀ DELL'ENTE E *COMPLIANCE* AZIENDALI: UN'INDAGINE STATISTICA, [Corporate liability and business compliance: statistický výzkum] prof. M. Catenacciho, italský příspěvek k výzkumu zaměřenému na prevenci hospodářské trestné činnosti *Compliance programs for the prevention of economic crimes, 2011, pod záštitou Waseda University, Tokio*

3) Podvodné porušování programu na předcházení podvodného jednání pachateli trestného činu;
4) Orgán dohledu plnil v dané otázce své úkoly řádně.

3.5 PROCESNÍ PROBLÉMY

Je potřeba rovněž zmínit, že často je zavedení nových principů odpovědnosti právnických osob do národního právního systému doplněno zavedením specifických procesních pravidel pro ověření takovéto odpovědnosti a použití sankcí.

Například v Itálii byla Prezidentským dekretem č. 231 z roku 2001 stanovena přesná procesní pravidla pro tuto problematiku.

Konkrétní ustanovení zákona (čl.34-82) jsou zaměřena na proces vyšetřování, jmenovitě řádné ověření odpovědnosti právnické osoby a okolností obvinění či propuštění. Je třeba zdůraznit,
že podle italského práva je odpovědnost právnické osoby zkoumána v rámci trestního řízení vedeného proti fyzické osobě stejným státním zástupcem a stejným soudcem, a tudíž jsou procesní ustanovení nutně spojena s ustanoveními trestního řádu. Z tohoto důvodu dekret č. 231 z roku 2001 připomíná, že obecné zásady trestního řádu jsou použitelné s jistými specifiky ve vztahu ke konkrétnímu typu vyšetřovaného subjektu. Je na soudci zhodnotit, jak a za jakých podmínek jsou obecné zásady použitelné, jestliže dekret č. 231 neposkytuje žádné zvláštní ustanovení. Příkladem je možnost poškozené strany účastnit se soudního řízení jako „civilní strana“ za účelem kompenzace škod. Jedná se o obecný princip italského systému řízení proti fyzické osobě a v dekretu č. 231 není žádné podobné zvláštní ustanovení upraveno. Tato otázka je předmětem diskuze na akademické úrovni.

Zákon počítá se zvláštními pravidly pro určení zástupce právnické osoby, nesoulad důkazů a preventivní opatření.

Další pravidla se týkají potvrzení obžaloby nebo upuštění od obžaloby, soudního řízení a odvolání.

Použití jiných než trestních sankcí na právnické osoby, jak již bylo zmíněno výše, v důsledku jednání fyzických osob, může být odvozeno od průběhu trestního řízení, které zahrnuje jednotlivce. Je proto potřebné vyhnout se jakémukoli porušení principu “*ne bis in idem*”, který je mezinárodně uznávaným principem precedenčního práva Evropského soudu pro lidská práva.

3.6 VYŠETŘOVÁNÍ NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI

Je zároveň vhodné zmínit, že šetření vedené ve vztahu k odpovědnosti právnických osob může být vyvoláno šetřením vedeným na mezinárodní úrovni.

Organizace OLAF, působící v oblasti ochrany finančních zájmů EU, může v současné době hrát důležitou roli v tom smyslu, že spustí proces ověřování odpovědnosti právnických osob na národní úrovni zapojených do daného šetření. Ve skutečnosti OLAF vede správní šetření v obviněních, která se mohou týkat široké škály trestných činů se zapojením hospodářských

subjektů. Těmito hospodářskými subjekty jsou často právnické osoby, které jsou příjemci EU fondů (podvoje s výdaji), nebo jsou plátci cel nebo DPH (daňové podvody).

Pokud OLAF rozkryje trestné činy a ne pouze nesrovnalosti, případ je potom předán příslušnému národnímu státnímu zastupitelství, které může iniciovat trestní šetření a je možné, že bude zahrnuta i odpovědnost právnických osob.

4 ČÁST II - ANALÝZA ČESKÉ LEGISLATIVY

Cíle:
Cílem Části II je:

- ***poskytnout čtenáři připomínky a informace k českému zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob; na konci této části autoři uvádějí i praktické příklady***
- *popis některých běžných situací v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob, jako je například použití českého práva v mezinárodních kauzách, vynětí některých právnických osob z působnosti zákona, seznámení se skutkovými podstatami, jež mohou vést k uplatnění institutu trestní odpovědnosti právnických osob, rozbor problematiky uzavírání nebo rušení právnických osob v době, kdy ještě působí vliv závadového jednání*

4.1 ÚVOD

Zákon č. 418/2011 Sb. ze dne 27. října 2011, který vstoupil v platnost dne 1. ledna 2012, je zvláštním právním předpisem přijatým Českou republikou pro úpravu otázky trestní odpovědnosti právnických osob a vedení šetření proti nim.
Tento zákon obsahuje téměř 50 paragrafů, které upravují podmínky a principy odpovědnosti právnických osob a příslušné sankce.
Na základě výše zmíněných skutečností vyplývá, že ČR přijala model pravé trestní odpovědnosti právnických osob a ne model správní odpovědnosti jako důsledku trestného činu spáchaného fyzickou osobou, jako tomu je v některých jiných zemích (například v Itálii). V tomto zákoně je právnická osoba považována za pachatele daného trestného činu.

4.1.1 Princip legality a oportunity

V českém trestním řádu je zásada legality zakotvena jako určující. Podle ustanovení čl. 2 odst. 3 trestního řádu je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dověděl, nestanoví-li zákon jinak. Protikladem je zásada oportunity, kdy státní zástupce nemusí naopak stíhat všechny trestné činy, pro jejichž stíhání jsou dány zákonné podmínky, pokud se to v tom případě nejeví účelné.

Ze zásady legality je stanovena celá řada výjimek, což nic nemění na povaze principu legality jako základní zásady.

V některých případech je trestní stíhání nepřípustné (diplomatické výsady a imunity, imunita představitelů státu, věk pachatele trestného činu, poškozený nedal souhlas ke stíhání u vybraných trestných činů, mezinárodní smlouva, která stíhání vylučuje, atd.).

Oproti tomu je však nezbytné se zabývat problémem vyvozování trestní odpovědnosti proti právnické osobě, která je tzv. „prázdnou schránkou“. Otázkou je, zda lze tento problém řešit na základě principu subsidiarity trestní represe zakotveného v čl. 12 odst. 2 trestního zákoníku. Trestní stíhání právnické osoby, která je tzv. „prázdnou schránkou“, bude s největší pravděpodobností neefektivní. Měl by se tento případ upravit jako výjimka (platná v tomto

případě jen pro právnickou osobu) ze zásady legality bez nutnosti zavádět pro tyto případy do českého právního systému zásadu oportunity?

V jiných případech je rozhodnutí o tom, zda stíhat či nestíhat pro trestný čin, na zvážení státního zástupce. Státní zástupce může věc před zahájením trestního stíhání odložit podle čl. 159a odst. 3 trestního řádu nebo může v trestním stíhání pokračovat podle čl. 172 odst. 2 trestního řádu. V takových případech může dojít k přerušení trestního řízení nebo k odložení věci z důvodu trestního stíhání pro jiný závažný trestný čin, a to pokud je postih pro jiný čin dostatečný, nebo může být důvodem speciální procesní oportunita upravená v českém trestním řádu, jež muže být využita s cílem umožnit pachateli nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a to v závislosti na závažnosti spáchaného činu a stupni ohrožení chráněného zájmu.

Dále může být využito odklonu (diversion), konkrétně podmíněného zastavení trestního stíhání ve smyslu čl. 160, odst. 1 trestního řádu, a to v případě, že je nutno zjistit, zda nebyla trestná činnost páchána organizovaně či za účelem zatčení pachatele. Dočasný odklon umožní nezahájit trestní stíhání fyzické i právnické osoby, i když všechny podmínky pro zahájení trestního stíhání byly splněny. Je založeno na předpokladu a důkazech, že byl spáchán trestný čin a že tento čin spáchala konkrétní osoba. Pokud je dosaženo právního narovnání nebo pokud je žaloba dočasně stažena, je trestní stíhání dočasně odloženo nebo je zastaveno.

Takový přístup se však nezdá být efektivní v případě, že je možné přijmout opatření v oblasti občanskoprávní, které může vést ke zrušení právnické osoby. Takový postup by byl na místě zejména u právnických osob, které jsou tzv. „prázdnými schránkami“, jež byly využity výhradně pro účely páchání trestné činnosti. Jedná se o subjekty, které nemají žádný majetek a po spáchání trestného činu již nevykonávají žádnou činnost.

V praxi je ovšem zrušení právnické osoby někdy problematické. Podle čl. 32, odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nemůže být právnická osoba, proti které je trestní šetření vedeno, zlikvidována až do jeho ukončení. Společnosti rovněž nesmí být umožněn přechod v jinou společnost. Jedinou výjimku tvoří situace, kdy jsou následky neadekvátní k povaze spáchaného trestného činu. Jestliže trestní řízení vedené proti právnické osobě je zahájeno, pak není možné dosáhnout likvidace nebo rozpuštění na základě občanského řízení (z tohoto pravidla existují výjimky). Jestliže trestní řízení nebylo zahájeno nebo je-li prováděno předběžné řízení, potom likvidace nebo rozpuštění právnické osoby v jiném typu řízení než trestním bude možné. V takovém případě státní zástupce (nebo policejní orgán) může odložit šetření, ale pouze v případě, že právnická osoba – „prázdná schránka“ - bude zlikvidována. Takto k dané problematice přistupuje výše zmíněná metodika.

Vhodným příkladem případu, kdy by trestní řízení proti právnické osobě nemělo být vedeno, ač by jeho zahájení bylo nevyhnutelné, jsou případy trestných činů neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle čl. 241 trestního zákoníku.

V takovýchto případech právnická osoba zpravidla neodvádí povinné platby kvůli nepříznivé finanční situaci způsobené nekvalitní činností vedení společnosti. Trestněprávní postih právnické osoby, většinou v podobě peněžitého trestu, by mohl zkomplikovat snahu dosáhnout zlepšení poměrů uvnitř právnické osoby, neboť by ještě více prohloubil

nepříznivou finanční situaci právnické osoby. Mohl by dokonce vést až k likvidaci právnické osoby, ač by k ní jinak dojít nemuselo.
Trestní odpovědnost za neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení nebo podobné povinné platby (podle čl. 241 trestního zákoníku) zaniká, pokud pachatel svou povinnost splní před vynesením rozsudku soudu první instance. Trestná činnost neodvedení daně nebo neplacení povinných plateb může být důsledkem špatného řízení právnické osoby (i když reálně je to vždy následek činnosti určité fyzické osoby, například vrcholového manažera). Trestní stíhání by mohlo svým způsobem situaci zkomplikovat. V případě, že je stíhána i právnická osoba, potom není možné využít institutu účinné lítosti, což by znamenalo dodatečné doplacení dlužných částek. V případě, že jsou stíhány pouze fyzické osoby, toto riziko odpadá. Právnická osoba může dále pokračovat a je lze doufat, že fyzické osoby v managementu firmy své jednání zlepší.

Je však důležité si uvědomit, že výběr mezi principy legality a oportunity vychází ze zákona, jenž musí být řádně uplatněn. Pokud byly splněny právní náležitosti k obvinění právnické osoby z trestného činu, v systému založeném na principu legality není otázka, zda právnickou osobu stíhat či nestíhat, ani možná.

4.1.2 Princip subsidiarity

Další otázka, jíž si můžeme v České republice klást v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob, je subsidiarita trestní odpovědnosti právnických osob vůči trestní odpovědnosti osob fyzických. Znamená to, že trestní odpovědnost právnické osoby mohla být dovozována pouze tam, kde nelze dovozovat trestní odpovědnost osoby fyzické, resp. kde nelze trestně stíhat konkrétní fyzickou osobu. Tato interpretace se však nezdá být správná. Jedním z důvodů pro tento závěr je, že zákon neupravuje takovýto vztah mezi stíháním právnické a fyzické osoby. Navíc možnost trestně stíhat za spáchání trestného činu i právnickou osobu (vedle osoby fyzické) může mít množství pozitivních dopadů. Například pro zajišťování výnosů z trestné činnosti pro účely náhrady škody či konfiskace může být vhodná kombinace obou typů trestní odpovědnosti pro naplnění účelu trestního řízení velmi prospěšná.

Trestní odpovědnost právnických osob proto nelze vnímat jen jako subsidiární možnost pro situace, kdy nelze dovozovat trestní odpovědnost fyzické osoby za daný trestný čin. Takový výklad není v souladu se zákonem.

Česká právní teorie chápe právnickou osobu jako syntézu teorie fikce a teorie reality. Hlavním pilířem je teorie juristické fikce, ale místy se prosazuje i teorie reality. Právnická osoba je umělý útvar tvořený lidskými bytostmi a využívaný v jejich prospěch (teorie fikce). V některých případech může právní řád uznat jako právnickou osobu určitý subjekt (vliv teorie reality). V každém případě je na místě si uvědomit, že pro uznání právnické osoby je klíčový právní instrument a ne judikatura.

4.2 Spáchání trestného činu

Zákon neobsahuje žádnou definici pojmu “právnická osoba”. V čl. 20 odst. 1 NOZ je uvedeno, že právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.

Naproti tomu tento zákon pokládá základy odpovědnosti, které jsou nastíněny v čl. 8 zák. č. 418/2011 Sb., kde je definováno, že o “trestný čin spáchaný právnickou osobou” se jedná, když[13]:

[13] V současné době Parlament jedná o novelizaci tohoto ustanovení. Na základě tohoto návrhu by mohla být trestní odpovědnost právnických osob v některých případech vyloučena. Na základě tohoto návrhu by mohlo platit například, že právnická osoba není odpovědná za trestný čin, jestliže je prokázáno, že byly vynaloženy všechny síly k předejití spáchání trestného činu. Další návrh je založen na předpokladu, že trestní odpovědnost právnických osob není možná, když statutární orgán nebo člen statutárního orgánu nebo další osoby, které jsou oprávněny jednat jménem právnické osoby, jednají výhradně ve svém vlastním zájmu nebo výhradně v zájmu třetí strany nebo nebylo-li možné se spáchání trestného činu vyhnout. Nicméně tato novela ještě nebyla schválena.

§ 8

1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,
b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídící nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),
c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo
d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),
jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v čl. 7, jestliže byl spáchán

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Přisouzení trestného činu právnické osobě vyžaduje samozřejmě faktické spáchání trestného činu osobou fyzickou, protože je pochopitelné, že právnická osoba sama o sobě nikdy žádný trestný čin spáchat nemůže. Tato fyzická osoba musí mít v právnické osobě funkci buď manažerskou (člen statutárního orgánu, osoba vykonávající kontrolní činnost nebo osoba s pravomocí rozhodovat) nebo provozní, kdy byl zaměstnanec pověřen konkrétní činností pro zaměstnavatele.
Několik členských států používá obecné pravidlo, že pověření by mělo být reálné a dáno osobě, jež má pro jeho provedení příslušné dovednosti. V opačném případě by bylo pro manažery příliš snadné vyhýbat se trestní odpovědností jednoduše tím, že by konkrétním činem pověřili svého zaměstnance. I když i v tomto případě by právnická osoba v žádném případě neunikla odpovědnosti. Podle stejného ustanovení je trestný čin spáchán právnickou osobou, když byl spáchán jménem nebo v zájmu nebo v rámci činnosti této právnické osoby. Souvislost mezi chováním fyzické a právnické osoby je proto nutná.

Odpovědnost právnické osoby může být rovněž dovozována v případě zanedbání povinností na manažerské úrovni například ve formě nedostatečné kontroly či nedostatečné prevence, porušování konkrétních ustanovení, atd.

Česká doktrína a její pojetí přičitatelnosti jednání fyzických osob trestně odpovědným právnickým osobám vychází z úvahy, že právnická osoba nemá vlastní vůli, nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat. Proto právní řád stanoví, že vlastní jednání právnické

osoby představují ty projevy vůle, které jménem právnické osoby činí její určité orgány nebo zástupci jako fyzické osoby. Právní následky spojené s těmito projevy vůle (ať již v podobě právních úkonů, nebo protiprávních úkonů) se přičítají přímo právnické osobě jako subjektu práva.

V českém právním prostředí, ve kterém je trestní odpovědnost založena na zásadě odpovědnosti za zavinění (*nullum crimen sine culpa*), je třeba tento princip zachovat i v případě trestní odpovědnosti právnických osob. Proto považujeme za nebezpečné jakékoli intepretace směřující k zavedení principu striktní odpovědnosti právnických osob v trestních věcech. Zavinění právnické osoby ve vztahu k některému z trestných činů taxativně vymezených v čl. 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim pak je odvozováno od zavinění fyzické osoby, která při spáchání trestného činu jednala jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti ve smyslu čl. 8 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Základ trestní odpovědnosti právnické osoby je tvořen dvěma typy přičitatelnosti [uvedenými v čl. 8 odst. 2 písm. a) a b) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim] a podmíněn objektivním následkem a určitým vnějším projevem právnické osoby. Současně je také přihlíženo k tomu, že i řízení a vnitřní kontrolní činnost je třeba považovat za součást činnosti, v níž může být shledána odpovědnost právnické osoby za trestný čin. V této souvislosti je však třeba si uvědomit, že vnitřní kontrolu nelze omezovat pouze na opatření, ke kterým jsou kontrolní a jiné zejména řídící orgány povinny ze zákona, nýbrž je nutné je ve shodě se zásadami platnými pro trestní postih fyzických osob vztáhnout i na taková kontrolní opatření a další opatření (zamezující či odvracející následek), jejichž provedení lze po nich v souladu s obecnými principy výkonu řízení právnické osoby či kontroly spravedlivě požadovat.

Závěrem lze říci, že v českém trestním právu je trestní odpovědnost právnické osoby zvláštní subjektivní odpovědností právnické osoby, která navazuje na zavinění fyzické osoby. Tato odpovědnost je však principiálně odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby.

Nicméně odpovědnost právnických osob nevyžaduje, aby soud ukázal na viníka – fyzickou osobu, jež trestný čin spáchala. Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, podle ustanovení čl. 8 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2 zakládajícím trestní odpovědnost právnické osoby a pokud tedy fyzická osoba, jež spáchala trestný čin, není známa.

4.3 Územní příslušnost

Zákon se uplatní pro trestné činy spáchané na území České republiky nebo konkrétním způsobem provázané s Českou republikou.

Podle čl. 2 a 3 se zákon uplatní ve chvíli, kdy odpovědnost vyvstává po činu spáchaném:

- na území České republiky;
- právnickou osobou, která má v České republice a) sídlo nebo b) podnik nebo organizační složku c) své činnosti řídí z České republiky nebo v České republice vlastní nemovitosti;
- mimo území České republiky, ale právnickou osobou se sídlem v České republice.

Zákon rovněž považuje následující trestné činy za činy spáchané na území České republiky:

a) čin plně nebo částečně spáchaný na území České republiky, a to i tehdy, pokud porušení nebo ohrožení veřejného zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v zahraničí; nebo
b) čin spáchaný v zahraničí, a to pokud k porušení nebo ohrožení veřejného zájmu chráněného trestním zákonem došlo nebo mělo dojít zcela nebo zčásti na území České republiky.

§ 2

(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek.

(2) Trestný čin se považuje za spáchaný na území České republiky, dopustila-li se právnická osoba jednání

a) zcela nebo zčásti na území České republiky, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo
b) v cizině, pokud porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo, byť i jen zčásti, nastat na území České republiky.

(3) Na účastenství se užije obdobně čl. 4 odst. 3 a 4 trestního zákoníku.

§3

Podle zákona České republiky se posuzuje také trestnost činu, pokud jej v cizině spáchala právnická osoba mající sídlo v České republice.

Navíc podle čl. 4 lze tento zákon uplatnit také ve zvláštních situacích, kdy je trestný čin kompletně spáchán v zahraničí a právnická osoba nemá sídlo v České republice.

Tyto zvláštní situace nastávají ve chvíli, kdy se jedná o spáchání zvláštního trestného činu s konkrétním dopadem na suverenitu státu, jako je tomu v případě padělání nebo nelegální emise měny, terorismu, nebo v situaci, kdy byl trestný čin spáchán v zahraničí právnickou osobou, která nemá sídlo v České republice, a to byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo.

§ 4

(1) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu padělání a pozměnění peněz (čl. 233 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (čl. 235 trestního zákoníku), výroby a držení padělatelského náčiní (čl. 236 trestního zákoníku), neoprávněné výroby peněz (čl. 237 trestního zákoníku), teroristického útoku (čl. 311 trestního zákoníku) i tehdy, spáchala-li takový trestný čin v cizině právnická osoba, která nemá sídlo v České republice.

(2) Podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo v České republice, též tehdy, byl-li čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo.

Na základě těchto principů lze uvést, že zmíněný zákon pracuje s principem universality pro definování územní příslušnosti. V zákoně je ustanovena velice široká působnost vztahující se na "čin spáchaný na území České republiky". Působnost tohoto zákona je za určitých daných okolností rozšířena i na činy spáchané výhradně v zahraničí.

4.4 Vyloučení z odpovědnosti

V některých členských i některých nečlenských státech EU je využíván princip vyloučení některých typů právnických osob z působení právních předpisů týkajících se odpovědnosti právnických osob. Podle čl. 6 zákona je z působení příslušných právních předpisů vyňat český stát a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

§ 6

(1) Podle tohoto zákona nejsou trestně odpovědné

a) Česká republika,
b) územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.
(2) Majetková účast právnických osob uvedených v odstavci 1 na právnické osobě nevylučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby podle tohoto zákona.

Z tohoto ustanovení především plyne, že stát není trestně odpovědným subjektem. Státní orgány, i pokud jednají jako právnické osoby na poli veřejného práva, se rovněž nezdají být trestně odpovědné. Důvodem pro tuto výjimku je monopol veřejné moci a donucovacích prostředků státu. V případě trestní odpovědnosti státu by tato odpovědnost byla uvalena státem na stát.

Územní samosprávné celky nejsou trestně odpovědné pouze tehdy, když vykonávají veřejnou moc. Veřejnou mocí by pro tyto případy měla rozumět jakákoli moc, která autoritativním způsobem rozhoduje o právech a povinnostech, a to přímo nebo zprostředkovaně. Subjekt, jehož práva a povinnosti jsou předmětem rozhodovacího procesu, není v rovném postavení s orgány veřejné moci a obsah rozhodnutí nezávisí na vůli subjektu. Místní samospráva (společně s hlavním městem Prahou) nejsou trestně odpovědné v situaci použití jejich samostatné moci v rámci obce/celku a v rámci použití jejich delegované moci v této obci/celku (v situacích, kdy zprostředkovaně provádějí státní správní funkce). Naproti tomu, v situacích, kdy se samosprávné celky vyskytují v pozici soukromého subjektu v rámci soukromoprávních vztahů, musí být zvažována i jejich trestní odpovědnost.

4.5 Činy zakládající trestní odpovědnost

V čl. 7 tohoto zákona nalezneme taxativní výčet 83 trestných činů podle trestního zákoníku, které mohou dát vzniknout trestní odpovědnosti právnické osoby. V tomto širokém výčtu

můžeme najít trestné činy hospodářské podstaty (úplatkářství, podvody) i trestné činy proti životnímu prostředí nebo trestné činy proti lidskosti. Taxativní výčet těchto trestných činů naleznete v Příloze 1.

4.6 Přenesená odpovědnost

Problematika přenesené odpovědnosti na právní nástupce je řešena v čl. 10. Odpovědnost je přenesena na jinou právnickou osobu, než na kterou původně bylo cíleno.
Na základě obecného principu spadá trestní odpovědnost i na všechny právní nástupce postižené právnické osoby. Toto represivní a preventivní opatření může být uplatněno vůči následnickým společnostem na základě rozhodnutí soudu o jejich případném prospěchu pocházejícím z trestné činnosti. Toto by nás mohlo svádět k představě, že jejich odpovědnost za spáchání tohoto činu není propojena s daným trestným činem, protože v tomto případě by byly nejenom nástupci, ale i spolupachateli. Pravděpodobnost, že daný subjekt bude potrestán nebo na něj bude uvaleno jiné opatření, se spíše odvíjí od charakteru výhody, kterou tento subjekt získal z trestného činu. V případě, že subjekt žádnou výhodu nezískal, můžeme předpokládat, že nebude vystaven ani žádným důsledkům spojeným s tímto trestným činem.

Toto ustanovení jasně ukazuje na zvláštní charakter trestní odpovědnosti právnických osob. Žádný podobný princip, jako je tento, není například u fyzických osob uplatňován. V případě fyzických osob je předpokládáno, že trestní odpovědnost je absolutně vázaná na jedince. I když se mluví o „trestní odpovědnosti“, je třeba si uvědomit, že trestní odpovědnost právnických osob má některé specifické rysy, které ji odlišují.

Ustanovení čl.10 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se zdá být v protikladu proti principu osobní odpovědnosti pachatele trestného činu, který byl až doposavad v českém právním řádu aplikován.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim upravuje otázku přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby s cílem zabránit, aby se provinilá právnická osoba vyhnula následkům trestní odpovědnosti.

Klíčová změna je tom, že před platností zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nebyla možnost přenesení trestní odpovědnosti na jinou osobu přijímána. Jsou případy, kde může být jedna osoba považována za trestně odpovědnou za činy spáchané jinou osobou, jedná se například o rodiče, kteří jsou trestně odpovědní za zanedbání povinné výchovy svých dětí, i když to neznamená, že by trestní odpovědnost dítěte byla přenesena na rodiče. Podle ustanovení čl. 10 odst. 1 trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce. V tomto případě právní nástupce nespáchal žádný trestný čin. Jedná se o právní konstrukci s cílem zabránit snahám o zabránění trestní odpovědnosti vytvořením nové právnické osoby (nebo více právnických osob).

U fyzických osob smrtí pachatele trestného činu – fyzické osoby - dochází k zániku trestněprávního vztahu a zanikají práva a povinnosti plynoucí z takového vztahu, a to především trestní postih.

Bez specifického ustanovení upravujícího přenesenou odpovědnost a její dopady na trestněprávní úrovni by se právnická osoba snažily vyhnout dopadům trestní odpovědnosti převáděním hmotných i nehmotných složek podnikatelské činnosti právnické osoby na jiné

subjekty. Takové převody by mohly mít různé formy, například by se mohlo jednat o více či méně komplexní převody majetku. Typickým případem byl mohl být prodej podniku jako právní úkon upravený příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku, resp. koupě závodu, jak tento právní úkon nazývá nový občanský zákoník, účinný od 1. ledna 2014 (čl. 2175 a násl. nového občanského zákoníku).

V praxi se vyskytly spory, zda za nástupce ve smyslu čl. 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je možno považovat pouze ty osoby, jejichž nástupnictví vzniklo formou tzv. univerzální sukcese, kdy nástupnický subjekt bez výjimky vstupuje do všech práv a povinností původního subjektu (např. ve smyslu zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev), nebo je možno za toto považovat i nástupnictví ve formě singulární sukcese, jestliže nový subjekt přebírá, byť jen část (ovšem i zcela zásadní) práv, povinností a majetku – nejčastěji např. ve formě prodeje a koupě podniku (přičemž v rámci tohoto úkonu je blíže specifikován rozsah převáděných práv a majetku).

Nabízí se otázka, zda právní nástupnictví ve smyslu čl. 10 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti a řízení proti nim lze vztahovat pouze na přeměny právnických osob a jim na roveň postavené změny ve formě univerzální sukcese, nebo i na případy, ve kterých nástupnictví vzniká pouze na základě běžných soukromoprávních vztahů (singulární sukcesí).

Při řešení této problematiky je třeba nejprve zodpovědět základní otázku – proč právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje ustanovení týkající se přechodu této trestní odpovědnosti a právního nástupnictví.

Kromě toho, že toto ustanovení brání pachateli vyhnout se důsledku trestu a následku s ním spojeným, jde především o záměr zákonodárce zabránit odstranění nebo vyvedení majetku trestně odpovědné právnické osoby. Nejsou pochyby o tom, že právním nástupnictvím podle čl. 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je univerzální sukcese, není však žádný relevantní důvod z pojmu právního nástupnictví ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim vylučovat ani některé podoby singulární sukcese (zejména v případech, kdy se touto formou právního nástupnictví nabývá celý soubor vzájemných práv a povinností). Účelem ustanovení čl. 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je vytvoření zákonné možnosti pro trestněprávní postih právního nástupce, přičemž je třeba vždy zkoumat podobu práva, resp. práv, do nichž právní nástupce vstupuje. Je přitom nepochybné, že i některé formy singulární sukcese, zejména pak prodej podniku či jeho části, ve své podstatě znamenají přenesení aktivit i ducha společnosti na jiný subjekt a svými faktickými důsledky odpovídají některé z forem sukcese univerzální.

Některé právní názory vyjadřují pochybnosti o možnosti začlenění prodeje podniku jako formy právního nástupnictví pod režim přechodu trestní odpovědnosti podle čl. 10 zákona. Takový přístup totiž zcela pomíjí možnost zabránění pachateli v odstranění nebo vyvedení majetku trestně odpovědné právnické osoby. Ve většině případů je cílem trestné činnosti majetkový prospěch. Výklad omezující přechod trestní odpovědnosti právnické osoby pouze na striktní případy univerzální sukcese není v souladu s cílem a záměrem zákonodárců. Takový přístup by pachatelům otevřel jednoduchou k tomu, aby se následkům svého trestného činu jednoduše vyhnuli pomocí převodu jmění a osob na jiný subjekt. Zákonodárci přitom chtěli vytvořit podmínky pro efektivní a reálné uplatnění trestní odpovědnosti a postih pachatelů trestné činnosti z řad právnických osob, spojené mimo

jiné s nutností vytvoření efektivních nástrojů k zabránění odstranění majetku pachatele z dosahu orgánů činných v trestním řízení.

Závěrem lze říci, že pojem právního nástupnictví podle čl. 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim dopadá nejen na případy univerzální sukcese, ale zahrnuje i některé případy sukcese singulární, a to včetně prodeje podniku a jeho části jako majetkové složky právnické osoby vyjadřující soubor jejího jmění, neboť právní nástupce vstupuje do celého souboru práv a povinností. Takový přístup pod pojem právního nástupnictví nezahrnuje veškeré formy možné singulární sukcese, jako jsou např. úkony spojené s dílčími a individuálními převody jednotlivých závazků, pohledávek apod., neboť takto široce pojatý výklad a přístup by záměru a cíli zákonodárce již neodpovídal. Úkony převodu majetku a jejich povahu z pohledu právního nástupnictví právnické osoby je třeba vždy individuálně posoudit s přihlédnutím k charakteru právnické osoby, převáděným právům, jejich povaze a rozsahu a okolnostem těchto právních úkonů.

Existují však i hlasy, že by se mělo vycházet z výkladu zcela opačného. Potom by byla intepretace taková, že ustanovení čl. 10 odst. 1 zákona míří svým obsahem jen na případy univerzálního nástupnictví, tedy na případy, kdy právní nástupce vstupuje do všech práv a povinností nebo jejich souboru.

K této otázce zatím nebylo vydáno nějaké zásadní autoritativní soudní rozhodnutí nebo stanovisko.

§ 10
Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby

(1) Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce.

(2) Přešla-li trestní odpovědnost podle odstavce 1 na více právních nástupců právnické osoby, přihlédne soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.

(3) Na ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu právnímu nástupci se obdobně užijí ustanovení trestního zákoníku; nepřichází-li takový postup v úvahu vzhledem k povaze právního nástupnictví nebo z jiných důvodů, soud uloží samostatný trest.

(4) Obdobně podle odstavců 1 až 3 bude soud postupovat v případě, že dojde ke zrušení právnické osoby po pravomocném skončení trestního stíhání.

4.7 Účinná lítost

Jestliže právnická osoba projeví účinnou lítost vedoucí ke konkrétnímu jednání, jako je například upuštění od protiprávního jednání nebo odstranění negativních dopadů, může odpovědnost této právnické osoby zaniknout.

Jak již bylo řečeno, zákon vyžaduje, aby přerušení páchání trestné činnosti bylo aktem dobrovolným, tedy bez jakéhokoli omezení vnějšími silami jako například policie. Upustí-li však společnost od páchání trestné činnosti spontánně na základě informací, které přineslo policejní vyšetřování předtím, než ze strany policie dojde k výzvě, mělo by mít umožněno, aby společnosti zanikla odpovědnost na základě zákona.
Eliminace škod způsobených pácháním trestní činnosti a z toho plynoucího nebezpečí může být dalším typem schování, které bude hodnoceno kladně ve vztahu k zániku odpovědnosti.
Nahlášení takového jednání může být ale rovněž spouštěčem pro zahájení policejního vyšetřování.
Existuje úzký výčet trestných činů, vůči nimž nelze princip zániku odpovědnosti uplatnit. Jsou jimi úplatkářství a obchodování s vlivem. Důvodem proto je, že zmíněné trestné činy jsou regulátorem považovány za velmi negativně ohrožující společnost. Je to výrazem politiky nulové tolerance korupčního jednání. Spáchání nebo pokus o spáchání některého z výše zmíněných trestných činů, vyvozuje negativní důsledky pro pachatele, a tyto nemohou být zmírněny jakýmkoli spontánním chováním ze strany pachatele.

§11
Účinná lítost

(1) Trestní odpovědnost právnické osoby zaniká, jestliže dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a

a) odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo škodlivému následku zamezila nebo škodlivý následek napravila, nebo
b) učinila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.

(2) Trestní odpovědnost právnické osoby podle odstavce 1 však nezaniká, spáchala-li trestný čin přijetí úplatku (čl. 331 trestního zákoníku), podplacení (čl. 332 trestního zákoníku) nebo nepřímého úplatkářství (čl. 333 trestního zákoníku).

4.8 Promlčení

Díky čl. 12 a 13 je do vyšetřování právnických osob zahrnut faktor omezení časem, který následuje otázku spáchání trestného činu.
Obecně lze říct, že čl. 12 odkazuje na obecná ustanovení trestního zákoníku (konkrétně čl. 34). Proto nelze předpokládat, že v otázce odpovědnosti právnických osob bude využíván nějaký typ zvláštního režimu.
Od tohoto principu existuje pouze jediná odchylka a tou je trestný čin terorismu. V tomto případě může být tento trestný čin totiž za konkrétních okolností klasifikován jako válečný akt nebo trestný čin proti lidskosti.

Je nutné zdůraznit, že časové omezí, na které je v tomto ustanovení odkazováno, se týká doby vyšetřování a stíhání právnické osoby ve spojitosti se spácháním trestného činu. Další otázkou

je časové omezení pro výkon trestu, které následuje po odsouzení. Tuto problematiku upravují zvláštní ustanovení (čl.24-27).

§ 12
Promlčení trestní odpovědnosti
Na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob platí obdobně § 34 trestního zákoníku
§ 13
Vyloučení z promlčení
Uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost za trestný čin teroristického útoku (čl. 311 trestního zákoníku), pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.

4.9 Sankce

4.9.1 Výběr sankcí

Český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim neobsahuje žádné zvláštní ustanovení, které by řešilo otázku trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu subsidiarity trestní represe, ultima ratio či škodlivosti činu. V obecné rovině proto musí i pro vyvozování trestní odpovědnosti vůči tomuto zvláštnímu druhu pachatelů platit obecné závěry vztahující se na její uplatňování vůči fyzickým osobám.

V souladu s ustanovením čl. 39 odst. 2 trestního zákoníku jsou povaha a závažnost trestného činu určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem. Tento princip upravuje i ustanovení čl. 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Je důležité zkoumat i kritéria škodlivosti činu, jehož se případně dopustila právnická osoba.

Z ustanovení čl. 14 odst. 1 a 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim plyne, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů; přitom přihlédne též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále soud přihlédne k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby. Při ukládání trestních sankcí soud přihlédne i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby, zejména přihlédne k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisejí s trestným činem právnické osoby.

Tato hmotněprávní úprava se vztahuje především k rovině trestání a podstatně méně k rovině základů trestní odpovědnosti, tudíž nelze z ní v žádném případě dovodit zpochybnění některých základních zásad trestního řízení, zejména zásady legality (čl. 2 odst. 3 trestního řádu) a zásady oficiality (čl. 2 odst. 4 trestního řádu).

V několika případech byla již posuzována otázka s účelnosti vedení trestního řízení proti právnické osobě.

Státní zástupci nezřídka ruší záznamy o zahájení úkonů trestního řízení, případně usnesení o zahájení trestního stíhání, a to právě s odvoláním na účelnost vedení trestního řízení. Vychází se z právního názoru, podle kterého není-li konání trestního řízení účelné, nelze hovořit ani o tom, že by úkon, jímž bude trestní řízení (trestní stíhání) zahájeno, byl v souladu se zákonem.

Tento problém je opět spojen s fenoménem „prázdné schránky“ a principem legality a oportunity. V případě fyzických osob se trestní stíhání vede vždy, kromě případů stanovených zákonem. V případě trestního stíhání fyzických osob se otázka účelnosti nepovažuje za klíčovou. U právnických osob se naopak další „podmínky“ pro vedení trestního stíhání v praxi dovozují; to je účelnost trestního řízení. Tato „podmínka“ je vykládána velmi zeširoka. Existuje riziko, že využívání takového principu se překlopí do „de facto“ potvrzení principu oportunity, který v českém trestním řádu nenajdeme. Situaci by vyřešila změna legislativy, kterou by se do trestního řízení proti právnické osobě zavedla další výjimka z principu legality. Trestní řízení proti právnické osobě by potom mohlo být zahájeno pouze v případě, že by bylo účelné. Neznamená to však, že česká legislativa netrvá na hospodárnosti a rychlosti trestního řízení obecně (hospodárnost trestní represe) u fyzických i právnických osob. Znamená to, že „hospodárnost“ není právním znakem trestního stihání pro trestný čin. Záznamy o zahájení úkonů trestního řízení jsou specifickým procesním institutem českého trestního řádu (je to zahájení trestního řízení jako takového) a jsou rovněž relevantní. Zahájení úkonů trestního řízení zabraňuje a podmiňuje zahájení trestního stíhání konkrétních osob pro konkrétní trestné činy. Uvedené principy by měly být uplatněny pro právnické i fyzické osoby. Stávající procesní pravidla nedovolují mezi nimi činit rozdíly. V některých případech, například u „prázdných schránek“, by se trestní řízení jevilo jako neefektivní.

Nekonání trestního řízení (trestního stíhání) proti právnické osobě s odkazem na účelnost, resp. subsidiární charakter trestního práva, nelze vyloučit, ale záznamy o zahájení úkonů trestního řízení nebo případně usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání není možné rušit (a znemožnit tak konání trestního řízení ve věci podezření z trestného činu spáchaného právnickou osobou, resp. konání dokonce trestního stíhání proti právnické osobě v postavení obviněné). Trestní řízení by však v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe mělo být zahájeno zásadně jen za situace, kdy je možno naplnit jeho účel; tedy nikoli za situace, kdy je dosažení zmíněného účelu apriorně vyloučeno, jako např. v případech „prázdných schránek“ spojených maximálně s tzv. bílým koněm či zjevně (ekonomicky) neaktivních a zadlužených obchodních korporací, k jejichž „asistované likvidaci“ není trestního řízení evidentně třeba (viz např. čl. 105 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob), případně u ekonomicky slabších společností, které jsou personálně propojeny s jedinou osobou, proti níž je vedeno trestní stíhání, za předpokladu, že právě postih této jedné osoby bude fakticky znamenat i postih touto osobou vlastněné právnické osoby.

Jednou z nejcitlivějších otázek v rámci celé problematiky odpovědnosti právnických osob je uvalení sankcí v závěru trestního řízení. Sankce mohou mít velmi vážně dopady na chod a činnost právnické osoby.

Z toho důvodu se hned první ustanovení týkající se sankcí, čl. 14 zák. č. 418/2011 Sb., zabývá otázkou proporcionality. Sankce musí být poměrné v závislosti na okolnostech trestného činu.

Zákon rovněž obsahuje výčet prvků, které by měl soud brát v potaz předtím, než rozhodne o spravedlivém postihu.

Z konkrétních postupů je například zohledněna situace právnické osoby v čas vynesení rozsudku, včetně činnosti a rozsah vlastněného majetku. Zákon také zohledňuje, zda právnická osoba vykonává činnost ve prospěch veřejných zájmů, zda má strategický či těžko nahraditelný význam pro národní ekonomiku, obranu státu nebo bezpečnost.

Je na první pohled zřejmé, že koncept zmíněný na druhém místě může vest k rozdílné interpretaci. Tento rozdíl pak může způsobit určitou nejistotu ve vztahu ke způsobu aplikace zákona.

Soud musí samozřejmě také zvážit, jaké kroky provedla právnická osoba po spáchání trestného činu, především pro napravení škod a eliminaci jiných škodlivých účinků plynoucích z trestného činu. Dopad a efekt postihu, který může být předpokládán pro další činnost právnické osoby v budoucnu, je dalším hlediskem, které je soudem při rozhodování zohledňováno.

Kromě uvalení trestních sankcí soud také zvažuje důsledky pro třetí strany. Konkrétně například zvažuje právem chráněné zájmy poškozené strany a věřitelů, kteří prokáží, že jejich nároky vyplývající z trestní odpovědnosti právnické osoby vznikly v dobré víře a nevyvstávají nebo nejsou spojeny s trestnou činností právnické osoby.

Soudu je tedy dán v rámci jednotlivých ustanovení zákona při rozhodování o uvalení sankce značný prostor pro vlastní úsudek.

4.9.2 Typologie sankcí

V čl. 15 zákona je upraven rozdíl mezi sankcemi a ochrannými opatřeními. Sankce jsou postihem uvaleným v důsledku spáchání trestného činu.
Ochranná opatření jsou opatření uvalená v průběhu šetření pro ověření odpovědnosti právnické osoby s cílem zajistit účinnost sankcí. Například dočasné zajištění umožňuje zabezpečení majetku pro případ, že by v závěru procesu došlo k jeho propadnutí. Na základě principu legality může být na právnickou osobu uvalena pouze sankce uvedena v zákoně.

Jak je obecným zvykem, české právo dělí sankce na dvě kategorie: peněžní nebo finanční sankce a sankce znemožňující nebo zakazující nakládání s majetkem.
Do první skupiny patří následující:

propadnutí majetku,
peněžitý trest,
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Do druhé skupiny patří následující:

zákaz činnosti,
zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,
zákaz přijímání dotací a subvencí.

Mimo sankcí výše zmíněných umožňuje české právo uvalit i velmi zásadní sankci, která bývá využívána pouze v nejzávažnějších případech, a to zrušení právnické osoby.

Aby byl výčet kompletní, je nutné zmínit ještě poslední obecnou sankci, a to zveřejnění rozsudku.

Ochranná opatření ustanovená zákonem jsou zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty.

4.9.3 Zrušení právnické osoby

čl. 16 ustanovuje možnost zrušení právnické osoby. Jedná se o velice zvláštní opatření, které přímo nespadá do žádné z výše zmíněných kategorií. Toto opatření vede k zrušení právnické osoby a ukončení její činnosti, a proto zákon upravuje, že k tomuto kroku se přistupuje pouze v situaci „extrema ratio" při splnění zvláštních podmínek a ve chvíli, kdy by jakákoli jiná opatření byla neúčinná.

§ 16
Zrušení právnické osoby

(1) Soud může uložit trest zrušení právnické osoby právnické osobě se sídlem v České republice, pokud její činnost spočívala zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů. Trest zrušení právnické osoby nelze uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby.

(2) Je-li právnickou osobou banka, může soud uložit trest zrušení právnické osoby až po vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření soud přihlédne. Obdobně se věta první použije ohledně pojišťovny, zajišťovny, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, spořitelního
a úvěrního družstva, centrálního depozitáře, instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji.

(3) Je-li právnickou osobou komoditní burza, může soud uložit trest zrušení právnické osoby až po vyjádření příslušného orgánu státní správy, který uděluje státní povolení k provozování burzy podle jiného právního předpisu, k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření soud přihlédne.

(4) Právní mocí rozhodnutí, kterým byl uložen trest zrušení právnické osoby, vstupuje tato právnická osoba do likvidace.

((5) Z majetku právnické osoby, které byl uložen trest zrušení právnické osoby, mohou být uspokojeny pohledávky věřitelů, pokud nejde o majetek, u něhož je to vzhledem k jeho povaze nebo charakteru nebo k povaze spáchaného trestného činu vyloučeno.

Jednou z hlavních podmínek, kterou zákon stanovuje pro použití tohoto opatření je, že hlavní činnost dané právnické osoby spočívala *zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů.*

Trestná činnost by tedy měla být hlavní podnikatelskou aktivitou právnické osoby, právnická osoba byla založena za účelem nezákonné činnosti a s úmyslem porušovat trestní právo.

Jako první příklad, který obvykle v souvislosti s ekonomickou trestnou činností bývá řešen, lze uvést fenomén „prázdných schránek" nebo fiktivních obchodníků. V obou případech se jedná o zásadní prvek, hrající důležitou roli v případech karuselových podvodů s DPH. Tyto společnosti jsou založeny s jediným účelem, a to protiprávním zprostředkováním kontaktu mezi prodejcem a skutečným kupcem.
Protože zrušení právnické osoby může mít výrazný vliv na třetí strany, jako jsou například banky, pojišťovny, penzijní fondy, investiční společnosti a společnosti obchodující s výměnou komoditami, je uvalení této sankce možné pouze na základě stanoviska České národní banky a národního orgánu pro udělování licence pro provozování finančních obchodů. Tyto orgány jsou povinny zhodnotit ekonomické důsledky takového rozhodnutí.
Likvidace společnosti je zahájena bezprostředně po rozhodnutí o zrušení. První zájem, který je v průběhu likvidace zohledňován, je ochrana věřitelů. Pro tento účel je využit majetek a jmění právnické osoby.

V čl. 38 jsou upravena pravidla (včetně procesních ustanovení) na zajištění praktického provádění a účinnosti výkonu trestu.
V první řadě likvidace společnosti může započít až dnem, kdy rozsudek o zrušení společnosti nabude právní moci.
V konečném důsledku toto ustanovení znamená, že právnická osoba zapsaná v obchodním rejstříku nebo jiném zákonem určeném rejstříku, registru nebo evidence zaniká dne výmazu z tohoto rejstříku, registru nebo evidence.
Dalším krokem potom bude jmenování příslušného likvidátora soudem.
Pokud právnická osoba, které se příkaz o zrušení týká, je již v procesu likvidace, může dojít k procesnímu střetu zájmů. V tomto případě zákon stanoví, že výkon trestu na základě zrušení právnické osoby následuje po jiných právních úkonech, jako je například nařízení o likvidaci právnické osoby.

4.9.4 Propadnutí majetku

Na základě čl. 17 odst. 1 zák. č. 418/2011 Sb. může být propadnutí majetku uvaleno na právnickou osobu pouze v případě, že tato byla usvědčena z extrémně závažného trestného činu, na jehož základě získala nebo se pokusila získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch.

Propadnutí je tedy přímo vázáno na získání předcházejícího nezákonného zisku. Zákon v tomto ustanovení neuvádí taxativní výčet toho, co může být propadnuto, ani nestanovuje, že může být propadnut náhradní majetek stejné hodnoty. Tento problém již vyvolal velkou debatu napříč členskými státy. V čl. 19, který pojednává o propadnutí věci, je jasně uvedena možnost propadnutí "náhradní hodnoty" této věci. Je proto možné využít interpretace, že stejný princip bude využit i v rámci propadnutí majetku. Jinak je možno využít i další možné interpretace, že při absenci zvláštního ustanovení musí být dodržena obecná ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu. Ta jsou platná pro jiné případy zabavení, než případy upravené v čl. 17.

§17
Propadnutí majetku

(1) Soud může uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li právnickou osobu za zvlášť závažný zločin, kterým pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch.

(2) Bez podmínek odstavce 1 může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje.

(3) Propadnutí majetku postihuje celý majetek právnické osoby nebo tu jeho část, kterou soud určí.

(4) Je-li právnickou osobou banka nebo zahraniční banka, jejíž pobočka vykonává činnost na území České republiky na základě bankovní licence udělené Českou národní bankou nebo na základě principu jednotné licence podle jiného právního předpisu, může soud uložit trest propadnutí majetku až po vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům jeho uložení; k tomuto vyjádření soud přihlédne. Obdobně se věta první použije ohledně pojišťovny, pobočky pojišťovny, zajišťovny, pobočky zajišťovny, penzijního fondu, investiční společnosti, investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, pobočky obchodníka s cennými papíry, spořitelního a úvěrního družstva, centrálního depozitáře, instituce elektronických peněz, pobočky zahraniční instituce elektronických peněz, platební instituce, provozovatele vypořádacího systému a organizátora trhu s investičními nástroji.

4.9.5 Pokuty a propadnutí

Pokuta může být na právnickou osobu uvalena ve chvíli, kdy bylo prokázáno, že trestný čin byl spáchán úmyslně nebo z důvodu nedbalosti.

Výše pokuty je stanovena denní sazbou od 1 000 Kč do 2 000 000 Kč. V jiných členských státech EU mohou být pokuty stanoveny na jiném základě. Například v Itálii je výše pokut vázána na akcie společnosti.

Další variantou peněžitého postihu je propadnutí. Jak již bylo v textu zmíněno dříve, právní řád explicitně stanovuje možnost propadnutí majetku ve stejné hodnotě, a to podle obecného ustanovení trestního zákoníku.

§ 18
Peněžitý trest

(1) Soud může uložit právnické osobě peněžitý trest, odsuzuje-li ji za úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti. Uložení peněžitého trestu nesmí být na újmu práv poškozeného.
(2) Denní sazba činí nejméně 1 000 Kč a nejvíce 2 000 000 Kč. Při určení výše denní sazby zohlední soud majetkové poměry právnické osoby.
(3) Ustanovení čl. 17 odst. 4 se užije obdobně.

§19
Propadnutí věci

Soud může uložit právnické osobě trest propadnutí věci, včetně propadnutí náhradní hodnoty, za podmínek stanovených trestním zákoníkem.

4.9.6 Nefinanční postih

Další typy postihů, které nejsou závislé na zajištění jmění nebo majetku právnické osoby, a přesto mají vážný dopad na činnost této právnické osoby, jsou upraveny v článcích 20 až 22.

Pro použití postihu zákazu činnosti jsou vyžadovány stejné náležitosti, jako je tomu v případě zrušení právnické osoby. Zákaz činnosti může být uvalen až na 20 let a jeho dopad je tudíž obdobný jako u zrušení právnické osoby. V některých případech může mít i minimální doba trvání zákazu činnosti (to je 1 rok) zásadní vliv na životaschopnost společnosti a může společnost vyřadit z hospodářské soutěže a trhu, což v konečném důsledku může vést k jejímu uzavření. Z těchto důvodů by měl být tento postih využíván s velkou obezřetností a pouze jde-li o „*extrema ratio*". Podmínky využití tohoto institutu je vždy třeba přísně zhodnotit.

Zákaz účasti na veřejných zakázkách, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži spočívá v zákazu uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek, účastnit se v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, koncesním řízení nebo veřejné soutěži (viz čl. 21).
Tento zákaz může být uvalen na dobu 1 až 20 let v případě, že právnická osoba spáchala trestný čin ve spojitosti s plněním smluv z veřejné zakázky nebo dodržením těchto smluv, účastí na zadávacím řízení o veřejných zakázkách, koncesním řízení nebo veřejné soutěži.
Rozdíl mezi tímto ustanovením a ustanovením předchozím, které se týkalo zákazu činnosti, je v tom, že toto ustanovení má užší rozsah. Je vztaženo pouze na porušení zákona spáchané ve spojitosti se zvláštní oblastí veřejných zakázek, tendrů a veřejné soutěže. Z toho důvodu i obsah sankčních nařízení tkví v zákazu a vyloučení z této oblasti.
Závažnost tohoto ustanovení je v tomto zákoně vyzdvižena a uvádí se zde, že tento postih může být použit pouze tehdy, pokud uložení jiného trestu nebude mít ten samý dopad.

V konečném důsledku může mít uložení tohoto postihu pro právnickou osobu rovněž likvidační následky. Je všeobecně známo, že obrat některých společností je z velké části, ne-li zcela, tvořen z přidělených veřejných zakázek. Vyloučení těchto společností ze soutěže o veřejné zakázky, i když jen na 1 rok, znamená pro takovou společnost konec. Proto musí být toto opatření využíváno obezřetně a striktně na základě principu přiměřenosti.

Opatření spočívající v zákazu přijímat dotace a subvence (čl. 22) lze okomentovat obdobně. Ve vztahu k trestnému činu spáchanému v souvislosti s žádostí nebo čerpáním prostředků je znemožnění čerpat tyto prostředky v budoucnu (po dobu 1 až 20 let) zásadní. Toto opatření je možné uložit jako postih za jeden z nejčastěji páchaných trestných činů právnických osob, a to konkrétně v oblasti ohrožování finančních zájmů EU, a to konktrétně podvod při získávání finančních prostředků EU, jako je financování ze strukturálních fondů či zemědělské dotace.

4.9.7 Uveřejnění rozsudku

Uveřejnění rozsudku je způsob dodatečného postihu, který může být uložen ve zvláštních případech, kdy je opodstatněný potřebou šířit veřejné povědomí o případu a o jeho výsledku – odsouzení pachatele. V případě zproštění obvinění žádné podobné opatření v zákoně nenajdeme. Jestliže obžalovaný, jenž byl zproštěn viny, chce naklonit veřejné mínění ve svůj prospěch a zveřejnit závěry soudu se záměrem ochránit svou pověst, musí tak učinit na svoje vlastní náklady.
V čl. 23 jsou uvedeny důvody pro zveřejnění rozsudku o vině. Patří mezi ně podstata a závažnost trestného činu a zájem na ochraně bezpečnosti a majetku občanů. Soud rovněž určí druh média, kde bude rozsudek uveřejněn a časový rozsah.
Zveřejnění probíhá na náklady odsouzeného. Osobní informace či osoby jiné, než ty, které byly shledány vinnými, jsou chráněny anonymitou.

Jestliže se právnická osoba neprovede příkaz soudu ke zveřejnění, potom předsedající soudu rozhodne o udělení disciplinární pokuty ve výši až 500 000 Kč. Tato disciplinární pokuta může být uvalena i opakovaně, a to dokud není příkaz soudu proveden (čl. 41).

§ 23
Uveřejnění rozsudku
(1) Soud může uložit trest uveřejnění rozsudku, je-li třeba veřejnost seznámit s odsuzujícím rozsudkem, zejména vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu, anebo vyžaduje-li to zájem na ochraně bezpečnosti lidí nebo majetku, popřípadě společnosti. Přitom soud určí druh veřejného sdělovacího prostředku, ve kterém má být rozsudek uveřejněn, rozsah jeho uveřejnění a lhůtu určenou právnické osobě k uveřejnění rozsudku.
(2) Trest uveřejnění rozsudku spočívá v tom, že odsouzená právnická osoba nechá na své náklady pravomocný odsuzující rozsudek nebo jeho vymezené části uveřejnit v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku, a to s uvedením údajů obchodní firmy nebo názvu právnické osoby a jejího sídla. Údaje umožňující identifikaci fyzické osoby nebo právnické osoby, která je odlišná od odsouzené právnické osoby, uvedené ve výroku rozsudku a v jeho odůvodnění musí být před uveřejněním anonymizovány.

§ 41

Výkon trestu uveřejnění rozsudku

(1) Jakmile nabude právní moci rozsudek, kterým byl uložen trest uveřejnění rozsudku, vyzve předseda senátu odsouzenou právnickou osobu, aby jej na své náklady a v určené lhůtě a v určeném rozsahu uveřejnila v jím určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku.
(2) Neuveřejní-li odsouzená právnická osoba rozsudek způsobem uvedeným v odstavci 1, rozhodne předseda senátu o uložení pořádkové pokuty do 500 000 Kč. Tuto pořádkovou pokutu je možno uložit i opakovaně, a to až do doby splnění uložené povinnosti.
(3) Proti rozhodnutí podle odstavce 2 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

4.9.8 Promlčení trestu a jeho provádění

Ve většině vnitrostátních systémů EU se výkon trestu po uplynutí konkrétního počtu let promlčuje. Vychází se z myšlenky, že nebyl-li trest vykonán ani po uplynutí nezanedbatelné doby, nemá stát dál zájem jej vykonávat. Je nutno uvést, že většina z těchto lhůt je natolik dlouhá, že je poměrně komplikované si představit, že by k uplynutí promlčecí doby opravdu došlo. Vzhledem k tomu, že zákon vešel v platnost v roce 2012, nemáme v tomto ohledu žádné případy.
Literu zákona je nutno vykládat tak, že lhůta běží od okamžiku, kdy se rozhodnutí soudu stalo konečným a vykonavatelným. Promlčecí lhůta záleží především na konkrétním uvaleném postihu.

Promlčení výkonu trestu zákon neumožnuje pouze v jednom případě (čl. 25), a to u postihu uloženého za teroristický čin (čl. 311 trestního zákoníku) v případě, že byl spáchán za takových okolností, které způsobily válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle ustanovení mezinárodního práva.

§ 24

Promlčení výkonu trestu

Trest uložený právnické osobě nelze vykonat po uplynutí promlčecí doby, jež činí
a) třicet let, jde-li o odsouzení k peněžitému trestu uloženému v nejméně 560 denních sazbách, nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň 15 let,
b) dvacet let, jde-li o odsouzení k peněžitému trestu uloženému v nejméně 380 denních sazbách, nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň 10 let,
c) deset let, jde-li o odsouzení k peněžitému trestu uloženému v nejméně 200 denních sazbách, nebo k trestu zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákazu přijímání dotací a subvencí, pokud jejich délka činí alespoň 5 let,
d) pět let při odsouzení k jinému trestu.

Je třeba zmínit, že podle čl. 27 se k odsouzené právnické osobě přistupuje, jako by nebyla odsouzena, jestliže od právní moci odsuzujícího rozsudku uplynula doba uvedená v čl. 24.

Z tohoto ustanovení vyplývá, že nevykonáním trestu v příslušné časové lhůtě stanovené v čl. 24 nejen zaniká možnost výkonu trestu, ale rovněž rozsudek jako takový. Uběhnutí lhůty pro výkon trestu má tedy velmi široký dopad.

4.10 Procesní ustanovení

4.10.1 Ne bis in idem

Článek 28 upravuje vztah mezi trestním a správním řízením v případě, že jednání právnické osoby má prvky jak správního přestupku, tak trestného činu.

Nejtradičnější teorie rozšířené napříč právními systémy některých členských státu pracují s principem úplné nezávislosti obou řízení tak, aby se umožnil souběh obou řízení ve stejnou dobu. Stejná je situace i v případě různých typů sankcí, kdy na příslušné úrovni mohou být paralelně uvaleny příslušnými úřady různé postihy.

Tento zákon se zdá být inspirován současnějším a aktuálnějším přístupem k souběhu řízení, který vychází z premisy, že stejný čin nelze postihovat v rámci trestního a správního řízení dvakrát za stejných podmínek.

Tuto myšlenku prosazuje zejména precedenční právo Evropského soudu pro lidská práva v důsledku výkladu konceptu „správních sankcí", který byl ustanoven tímto soudem v minulých letech.

Soud dovodil, že některé typy sankcí, formálně označované jako „správní", mají natolik závažný dopad a natolik postiženého sankcionují, že ve skutečnosti mají stejný efekt jako trestní sankce. Z tohoto důvodu soud vytvořil soubor kritérií, vycházejících z případu Engel14, která slouží ke kvalifikaci správní sankce jako trestní. Základem tohoto principu je postup, kdy je taková sankce posuzována ze své podstaty a ne podle své kvalifikace. Vliv správní pokuty může být větší, než vliv některých trestních sankcí, jako například zákaz účasti na veřejných zakázkách.
Z tohoto důvodu vydal Evropský soud pro lidská práva v poslední době několik rozhodnutí (viz například případ Grande Stevens[15]), kdy v konkrétních specifických případech osoba, která byla již sankcionována na správní úrovni zásadním postihem, který ve své podstatě odpovídá postihu trestnímu, nemůže být trestně stíhána a postihována za stejný skutek podruhé v rámci trestního řízení.

Zákon č. 418/2011 Sb. se na tuto myšlenku odvolává v článku 28, odst. 2, kde čteme:

Trestní stíhání proti právnické osobě nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže právnické osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.

---

[14] Evropský soud pro lidská práva, Engel vs. Nizozemí, rozsudek č. 32.11.1976
[15] Evropský soud pro lidská práva, Grande Stevens a další vs. Itálie, rozsudek č. 14.2.2014

Článek 28, odst. 1 jde dokonce za tuto premisu a stanovuje, že řízení o správním deliktu nemůže být zahájeno nejen v případě, kdy je právnická osoba již sankcionována na trestní úrovni, ale ani v případě dříve zahájeného trestního stíhání v této věci[16].

4.10.2 Další procesní ustanovení

Články 30 až 41 upravují procesní ustanovení, týkající se stíhání s cílem ověřit odpovědnost právnické osoby a vykonat trest v případě prokázání viny. Jedná se o zvláštní procesní ustanovení, která se použijí nad rámec obecných ustanovení, jež najdeme v trestním řádu.

Upozornění o zahájení nebo ukončení trestního stíhání vedeného proti právnické osobě je doručeno orgánu spravujícímu rejstřík, ve kterém je právnická osoba zanesena, nebo orgánu dohlížejícímu na právnickou osobu či orgánu, který ručí za licenci této právnické osoby.

Zákon počítá s možností vest společné řízení proti obžalované právnické i fyzické osobě v případě, že trestné činy, ze kterých jsou obžalovány, jsou vzájemně propojeny, pokud neexistují závažné důvody společné řízení zakázat.

Společné řízení je prováděno při Krajském soudu za podmínky, že je tento kompetentní k provádění řízení alespoň jednoho z trestných činů. V případech, kdy se jedná o fyzické a právnické osoby obžalované ze spáchání těch nejzávažnějších trestných činů, je společné řízení prováděno při soudu, který je kompetentní provádět řízení proti obžalované fyzické osobě.

Ačkoli se jedná o společné řízení, je trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby v rámci řízení posuzována vždy nezávisle.

Pro případ společného trestního řízení proti fyzické a právnické osobě je v čl. 31 odst. 3 stanoveno pravidlo upravující nutnost primárně provádět řízení ve vztahu k fyzické osobě.

Vztah mezi možným zrušením a zánikem právnické osoby v průběhu probíhajícího vyšetřování či procesu je definován v čl. 32.

V tomto ustanovení jsou definována velmi přesná pravidla. Obecným principem lze nazvat stav, kdy právnická osoba chystající se na zrušení, zánik či přeměnu (na konci tohoto ustanovení je uvedeno, že "přeměna" znamená sloučení, splynutí nebo rozdělení právnické osoby, převod jmění na společníka, změna právní formy právnické osoby nebo přemístění sídla právnické osoby do zahraničí) musí písemnou formou informovat státního zástupce v průběhu vyšetřování či soud v průběhu procesu. Tato operace se nemůže uskutečnit do té doby, dokud se řízení nebude uzavřeno, pokud jej vůbec soudní organ schválí.

Právnická osoba může být rovněž požádána, aby složila záruky pro platbu případné sankce a soudních výloh.

---

[16] Pro přehled práv právnických osob před Evropským soudem pro lidská práva viz P.H.P.H.M.C. Van Kempen, Human Rights and Criminal Justice Applied to Legal Persons. Ochrana a odpovědnost soukromých i veřejných právnických osob podle ICCPR, ESLP, ACHR a AfChHPR, na stránkách www.ejcl.org.

Právnická osoba je při soudním řízení reprezentována svým zástupcem, kterým může být jeden z manažerů nebo zástupce pověřený na základě plné moci. V případě, kdy je zástupce managementu také jedním z obžalovaných ve stejném procesu jako fyzická osoba, nemůže být tento zástupce managementu být zástupcem právnické osoby při soudním procesu.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v čl. 34 stanoví, že za právnickou osobu činí úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu, tedy zpravidla statutární orgán. Právnická osoba si rovněž může zvolit zmocněnce. Pokud se osoba jednající za právnickou osobu stane v řízení obviněným, poškozeným nebo svědkem, nemůže nadále činit jménem právnické osoby žádné úkony; v takovém případě je právnická osoba vyzvána, aby k provádění úkonů trestního řízení určila jinou osobu. Pokud taková osoba není ve stanovené lhůtě určena, pokud právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení nebo pokud jí nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, je právnické osobě ustanoven opatrovník. Současně každá z osob jednajících za právnickou osobu může takové osobě zvolit obhájce podle čl. 35 zákona, neboť právo na obhajobu není dotčeno (s výjimkou nutné obhajoby, která se vůči právnické osobě neuplatňuje).

Článek 34
Úkony právnické osoby

(1) Za právnickou osobu činí v řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu. Tato osoba musí prokázat své oprávnění k činění úkonů za právnickou osobu.
(2) Právnická osoba si může zvolit zmocněnce. Zmocnění k zastoupení se prokazuje písemnou plnou mocí. Plnou moc lze udělit i ústně do protokolu. V řízení může mít obviněná právnická osoba současně pouze jednoho zmocněnce.
(3) V řízení může za právnickou osobu činit úkony současně jen jedna osoba.
(4) Činit úkony v řízení nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Pokud je v průběhu řízení zjištěna tato skutečnost, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce vyzve právnickou osobu, aby určila k provádění úkonů v dalším řízení jinou osobu; k určení takové osoby jí stanoví lhůtu zpravidla v délce 7 dnů.
(5) Není-li osoba uvedená v odstavci 4 určena ve stanovené lhůtě, nebo právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, popřípadě právnické osobě nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, předseda senátu a v přípravném řízení soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka. Osobu lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem. Opatrovníkem nelze ustanovit osobu, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Usnesení o ustanovení opatrovníka se oznamuje tomu, kdo je ustanovován opatrovníkem, a nevylučuje-li to povaha věci, též právnické osobě.
(6) Osoba uvedená v odstavci 1 a opatrovník mají v řízení stejná práva a povinnosti jako ten, proti němuž se vede trestní řízení.
(7) Nedostaví-li se osoba uvedená v odstavci 1, popřípadě zmocněnec obviněné právnické osoby nebo opatrovník, k hlavnímu líčení bez řádné omluvy, může soud hlavní líčení provést v jejich nepřítomnosti, byla-li obžaloba obviněné právnické osobě řádně doručena, byla-li včas a řádně k hlavnímu líčení předvolána, bylo-li dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obviněná právnická osoba byla upozorněna na možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

(8) Má-li právnická osoba zmocněnce nebo byl-li jí určen opatrovník, písemnosti určené právnické osobě se doručují pouze tomuto zmocněnci nebo opatrovníkovi, pokud trestní řád nestanoví jinak.

Všimněme si, že zatímco v článku 35 jsou řešeny věcné otázky zastoupení při soudním procesu, je vyloučeno použití obecného ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.

Některé procesní otázky v souvislosti se spravedlivým průběhem a závěrem řízení jsou ošetřeny v článcích 36 a 37.

§ 36

Předvolání, předvedení a pořádková pokuta

(1) Jestliže se osoba, která za právnickou osobu činí úkony podle čl. 34, bez dostatečné omluvy nedostaví, může být předvedena, pokud byla řádně předvolána.
(2) Jestliže osoba, která za právnickou osobu činí úkony podle čl. 34 odst. 1, 2 nebo 4, přes předchozí napomenutí ruší řízení nebo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě, nebo pokud bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které jí byly dány podle trestního řádu nebo podle tohoto zákona, může být právnické osobě, kterou zastupuje, předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem uložena pořádková pokuta do 500 000 Kč. Dopustí-li se jednání uvedeného ve větě první opatrovník, lze mu uložit pořádkovou pokutu do 50 000 Kč.
(3) Proti rozhodnutí podle odstavce 2 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Na rozhodování o stížnosti se obdobně použije čl. 146a trestního řádu.

§37

Výslech a závěrečná řeč v hlavním líčení a ve veřejném zasedání

(1) Koná-li se společné řízení proti právnické i fyzické osobě, vyslechne se při hlavním líčení a veřejném zasedání nejprve fyzická osoba a až poté zástupce právnické osoby.
(2) Při závěrečných řečech mluví po závěrečné řeči státního zástupce, poškozeného, zúčastněné osoby, popřípadě po jejich zmocněncích, obhájce právnické osoby, poté zástupce právnické osoby, obhájce fyzické osoby a fyzická osoba. Poslední slovo přednese nejprve zástupce právnické osoby a poté fyzická osoba.

Závěrem je ještě potřeba zmínit ustanovení článků 38 až 41, které upravují výkon jiných typů trestů, z nichž některé již byly blíže zkoumány v odstavci o zdánlivých trestech.

4.10.3 K otázce, za jakých podmínek se může proti obviněné právnické osobě použít odklon (podmíněné zastavení trestního stíhání)

Obecně platí, že odklon (diversion) je možný i v trestním řízení proti obviněným právnickým osobám. Neváže se proto výlučně jen na trestní řízení proti fyzickým osobám. Musí však být splněny podmínky pro použití odklonu stanovené trestním řádem. Toto je jediný příklad judikátu Nejvyššího soudu České republiky ve vztahu k problematice trestní odpovědnosti právnických osob, konkrétně se jedná o rozhodnutí ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, podle něhož použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle čl. 307 trestního řádu není vyloučeno ani v řízení proti právnickým osobám, neboť zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim neobsahuje žádné ustanovení o konání alternativních způsobů řízení (srov. čl. 1 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů).

Doznání požadované ustanovením čl. 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu bude v řízení o přečinu vedeném jak proti fyzické osobě, tak i proti právnické osobě, jejímž jménem obviněná fyzická osoba měla přečin spáchat, naplněno tím, že doznání učiní tato obviněná fyzická osoba (čl. 8 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). Souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání takové právnické osoby nemůže vyjádřit obviněná fyzická osoba (čl. 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim), nýbrž osoba oprávněná v trestním řízení vedeném proti právnické osobě činit úkony ve smyslu čl. 34 odst. 1, odst. 2 nebo odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, resp. čl. 21 odst. 1, odst. 2, odst. 3 občanského soudního řádu.

4.11 Mezinárodní spolupráce

Ačkoli jsou české pravomoci podle zákona velmi široké, tak na základě zásady univerzality nemůže být vyloučeno, že orgány dalších států mohou provádět šetření právnické osoby se sídlem nebo s majetkem v České republice. V těchto případech může také dojít k nutnosti výkonu rozsudku na území České republiky.

Proto bylo v zákoně nutné upravit i problematiku mezinárodní spolupráce, což činí závěr tohoto zákona (články čl. 42 až 47). Zákon činí rozdíl mezi vztahy s ostatními členskými státy a orgány cizího státu, což jsou orgány nečlenských států EU. Takovéto rozlišování je na místě, neboť EU postupně vypracovala zvláštní právní rámec mezinárodní spolupráce a vztahy mezi členskými státy EU jsou tudíž jiné, než se třetími zeměmi.

Nicméně tato část zákona byla v nedávné době nahrazena novým právním dokumentem – Zákonem č. 104/2013, který vešel v platnost 1. 1. 2014 a upravuje celou oblast soudní spolupráce v trestních věcech v České republice a rovněž rámcově implementuje některá rozhodnutí EU.

Nový zákon též činí rozdíl mezi způsobem spolupráce se třetími zeměmi a s dalšími členskými státy EU (Část V).

Základním principem mezinárodní spolupráce v rámci EU jako je například vzájemné uznávání, vyloučení dvojí trestnosti v daných podmínkách a komunikace mezi soudními orgány.

Zvláštní ustanovení (Hlava III, Část V) s dopadem na vyšetřování zahrnující právnické osoby jsou věnována převodu příkazu k zajištění a příkazu k zabavení v rámci EU. V článcích 229 až 236 je uvedeno, že ve chvíli, kdy soudní orgán členského státu vydá příkaz k zajištění majetku je tento příkaz rozeslán relevantním soudním orgánům dožadovaného členského státu. Podmínka dvojí trestnosti není v některých případech nutná. Jestliže neexistuje žádný základní důvod odmítnout výkon, pak je příkaz vykonán v dožadovaném členském státě.

V článcích 278 až 297 je stanoveno, že na základě stejných zásad je zacházeno s příkazem k zabráním a propadnutí věci.

V článcích 261 až 277 se řeší jiná otázka řízení zahrnujícího právnickou osobu, a to konkrétně podmínka uznání a výkonu rozhodnutí o uvalení peněžité pokuty a další peněžité postihy v členských státech EU.

Další základní ustanovení zákona jsou použitelná rovněž pro řízení zahrnující právnickou osobu, jako je tomu například u článku týkajícího se role a kompetencí českého národního člena u organizace Eurojust a zvláštních druhů soudní spolupráce v rámci Unie, jako je například využití společných vyšetřovacích týmů.

5 Část III - SPECIFICKÉ PROBLÉMY A PŘÍPADOVÉ STUDIE

Tato třetí část manuálu, následující po úvodním obecném seznámení s českou legislativou v problematice TOPO, je věnována konkrétním specifickým problémům a jejich analýze, jež vychází z konkrétních případů před nejvyššími soudy vybraných členských států, a to se zvláštním zaměřením na Itálii, kde institut odpovědnosti právnických osob existuje od roku 2001 a kde se lze poučit ze široké jurisprudence.

I. *Jako příklad situace, kdy nelze vyvozovat trestní odpovědnost právnické osoby, ale pouze trestní odpovědnost osob fyzických, je možno uvést následující:*

a) Dodavatel právnické osoby montující součástky do osobních automobilů, obdržel kradené GPS zařízení a prodal je společnosti X. Dodavatel zařízení pozměnil, aby zakryl jeho původ a zaměstnanci právnické osoby poté s kradeným zařízením pracovali, konkrétně jej namontovali do osobního automobilu. Zaměstnanci jednali v souladu se svým pracovním zařazením spojeným s podnikatelskou činností právnické osoby X, která byla posléze obviněna i ze spáchání trestného činu praní špinavých peněz.

Otázka: Otázka zní, zda by právnická osoba měla být stíhána pro spáchání trestného činu praní špinavých peněz podle čl.216, odst. 1(a) a odst. 2(a), (b) trestního zákoníku.

b) Žena pracující jako prodavačka v obchodě s nábytkem si ponechala zálohu klienta na objednaný nábytek pro své vlastní potřeby. Byla obviněna ze spáchání trestného činu zpronevěry podle čl.206 odst. trestního zákoníku.

Otázka: Jsou v takovém případě splněny podmínky pro stíhání právnické osoby, konkrétně zaměstnavatele pachatele?

c) V rámci obvyklých podnikatelských převodů financí si výkonný ředitel společnosti uvědomil chybu, kdy mu banka místo 1 060 Kč vydala 1060 EUR. Výkonný ředitel si částku převzal a peníze získané navíc použil pro své vlastní účely.

Otázka: Může být právnická osoba shledána odpovědnou za takové chování managementu?

II. *Případy, kde se objevuje trestní odpovědnost právnických osob nezávisle na identifikaci fyzické osoby, které čin spáchala:*

a) Neznámý zaměstnanec právnické osoby využil nákladní automobil Mercedes Benz s velkoobjemovým nákladním prostorem, který byl majetkem právnické osoby, aby umístil odpad ze stavby, izolaci, lina, koberce a směsný obklad na asfaltový povrch na okraji orné půdy. Tento odpad rovněž obsahoval motorový olej, který unikal z poškozených barelů a znečistil půdu o rozloze 150 m^2 do hloubky 1,2 m. Mimo to byl rovněž znečištěn asfaltový povrch v odstavné oblasti o velikosti 150 m^2 rovněž motorovým olejem, který je díky své toxicitě a karcenogenitě klasifikován jako nebezpečný odpad na základě zák. č. 185/2001 Sb., o odpadech. Magistrát Hlavního města Prahy vyčíslil škodu na 909 794 Kč. Tato částka odpovídá nákladům na sanaci nelegální skládky.

Otázka:
Může být právnická osoba shledána odpovědnou za takové jednání, v případě, že není žádný důkaz, že by se jednalo o iniciativu jednotlivce – zaměstnance - o kterém by právnická osoba nevěděla?

b) Neidentifikovaná fyzická osoba učinila neautorizovaný zásah do měřící soustavy elektrické sítě uvnitř budovy konkrétní právnické osoby. Společnost poskytující servis v oblasti elektřiny byla uvedena v omyl a byla jí způsobena škoda v celkové výši 24 812 766 Kč. Fyzická osoba, která vykonala neoprávněný zásah do elektroměru, nebyla odhalena. S největší pravděpodobností byl pachatel zaměstnancem zmíněné akciové společnosti, který byl oprávněn ke vstupu do budovy společnosti, kde je elektroměr umístěn. Dá se dovodit, že akciová společnost neoprávněně odebírala více elektřiny, než kterou platila.

Otázka:
Může být právnická osoba stíhána?

III. *Pojem „zájem právnické osoby“*

Z obecného principu legislativy v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob vyplývá, že trestný čin je přiřazen k osobě, v jejímž zájmu byl čin nebo opomenutí učiněno. Tento princip ctí i český zákon, a to v článku 8 zák. č. 418/2011 Sb., jak již bylo zmíněno v části II tohoto dokumentu. Je třeba si vyjasnit, kdy může být trestný čin považován za spáchaný ve prospěch právnické osoby.

V některých členských státech EU je jednou z kategorií trestných činů, které dávají vzniknout trestní odpovědnosti právnických osob, porušení práv z oblasti ochrany zaměstnance na pracovišti. V této oblasti je protiprávní jednání často způsobeno neúmyslně a nedbalostně, a z toho důvodu může v praxi vyvstat otázka, zda trestný čin spáchaný neúmyslně může být označen za čin spáchaný ve prospěch právnické osoby.

V České republice se tento typ trestných činů neobjevuje ve skupině těch, které podle českého zákona č. 418/2011 Sb. dávají vzniknout trestní odpovědnosti právnické osoby, ačkoli stejný zákon obsahuje opatření týkající se nedbalostních trestných činů. Problém poté může být snadno přenesen z oblasti porušování pravidel o ochraně zaměstnance na oblast jakéhokoli neúmyslného trestného činu.

Italský Nejvyšší soud v nedávné době znovu potvrdil zásadu, která byla již vyjádřena v roce 2014 v ostře sledovaném případu Thyssen (Nejvyšší soud, Velká porota, 24. 4. 2014).

Případ: V továrně jedné společnosti při požáru zahynulo několik zaměstnanců z důvodu nedostatečného protipožárního vybavení a bezpečnostních opatření na předcházení nehodám.

Otázka:
Může neúmyslný trestný čin být spáchán ve prospěch právnické osoby?

IV. *Pojem “zájem” v případě skupiny společností*

Případ: fyzická osoba, pachatel trestného činu zneužití trhu, formálně pracoval pro společnost, která je kontrolována mateřskou společností, jež je vedoucí složkou

holdingu. Mateřská společnost byla sankcionována spolu s dceřinou společností, a to proto, že vyšetřovatelé odhalili, že daný trestný čin byl spáchán rovněž v zájmu mateřské společnosti.
Mateřská společnost se proti tomuto rozhodnutí odvolala k Nejvyššímu soudu.

Otázka:
Může být v případě holdingové společnosti spáchán trestný čin také ve prospěch mateřské společnosti i přesto, že fyzická osoba, která čin spáchala, není přímo zaměstnaná mateřskou společností?

V. *Spáchání trestného činu v zájmu společnosti a prospěch jako předmět propadnutí*

Případ: společnost provádí veřejnou zakázku v oblasti alternativní energie, zakázka je hrazena z veřejných zdrojů. Finanční prostředky nejsou v tomto případě vůbec využívány pro účely projektu, odcizil je manažer této společnosti. Na účtu společnosti je nalezen pouze malý zbytek těchto prostředků. Soudní orgán zajistí finanční prostředky na účtu ve výši odpovídající celkové sumě projektu a společnost namítá, že pouze část finančních prostředků z účtu může být zajištěna ve vztahu k projektu, protože manažer společnosti nevhodně využil zbytek prostředků z projektu ve svůj vlastní prospěch na základě své vlastní vůle.

Otázka:
Může být v takovém případě zajištěna částka v celkové výši financování projektu nebo pouze část prostředků, které byly nalezeny na bankovním účtu?

VI. *Zisk a propadnutí věci v případech daňových trestných činů připisovaných právnickým osobám*

Případ: zástupce právnické osoby je obžalován z daňové trestné činnosti (vyhýbání se placení DPH) spáchané v zájmu dalšího subjektu. Soud vydal příkaz k zajištění pro účely zabrání majetku zástupce ve stejné hodnotě, jako je výnos z trestného činu. Fyzická osoba se odvolala proti rozhodnutí a udává, že nejdříve by měl být zajištěn přímý zisk z trestné činnosti (částka, která nebyla odvedena státu, a která se stále nachází na bankovním účtu společnosti).
Legislativa umožňuje zajištění majetku a následné zabrání z důvodu daňové trestné činnosti, ale současně nezakládá trestní odpovědnost právnických osob v těchto věcech.

Otázka:
Je v případě daňové trestné činnosti spáchané manažerem a přiřčené právnické osobě zajištění a zabavení majetku ekvivalentní hodnoty fyzické osoby přípustné nebo je možné pouze zajištění přímého výnosu z trestné činnosti, je-li právnické osobě přístupný?

VII. *Princip legality a odpovědnosti právnické osoby*

Případ: Právnická osoba vyšetřována pro podezření ze spáchání trestného činu zneužití trhu, který je uveden na seznamu těch trestných činů, které zakládají trestní odpovědnost rovněž právnické osobě. Určitá částka peněž patřících společnosti je proto zajištěna soudním orgánem. V průběhu vyšetřování společnost zbankrotuje a obvinění se z toho důvodu změní na trestný čin nezákonného bankrotu a tento trestný čin na seznamu trestných činů zakládajících trestní odpovědnost právnických osob nenajdeme.

Otázka:
Může být vykonán příkaz k zajištění finančních prostředků ve chvíli, kdy se skutková podstata obvinění změní a daný trestný čin již nezakládá trestní odpovědnost právnické osoby?

VIII. *Trestní propadnutí věci a ochrana věřitelů společnosti*

Případ: společnost A – významná společnost podnikající v oblasti obnovitelných zdrojů energie - je obviněna z korupce mimo jiné i zahraničních úředníků. Soudní orgány vydaly příkaz k preventivnímu zajištění majetku, aby zabránily společnosti odklonit majetek. O několik měsíců později tato společnost zbankrotuje z důvodu hluboké krize na trhu.
V tu chvíli dochází ke střetu dvou nároků: potřeba ochránit věřitele v průběhu procesu likvidace a potřeba chránit strany poškozené spáchaným trestným činem.
Tato otázka byla mimo jiné analyzována v případu Focarelli u italského Nejvyššího soudu (Velká porota, rozhodnutí č. 29951 ze dne 24. 5. 2004).

Otázka: Je preventivní zajištění pro účely zabavení výnosů z trestné činnosti patřících právnické osobě přípustné, jestliže stejná právnická osoba v průběhu řízení zbankrotuje a je pod dohledem likvidátora s pravomocí dohlížet na placení dluhů na základě zásady rovného postavení věřitelů?

IX. *Případy zastupování právnické osoby v trestním řízení*

a) Případ: Výkonný ředitel společnosti zapojený do trestního vyšetřování je jedinou osobou oprávněnou za tuto právnickou osobu jednat, ale současně je v řízení vyslýchán v pozici svědka.

Otázka: Může takový výkonný ředitel zastupovat právnickou osobu nebo jejím jménem činit rozhodnutí?

b) Případ: v dalším případě policie zahájila úkony proti obviněné právnické osobě a třem obviněným fyzickým osobám. Poté, co bylo trestní stíhání zahájeno, jedna ze třech fyzických zapojených v šetření, a zároveň i výkonný ředitel společnosti, udělí plnou moc svému obhájci, aby poskytoval právní služby i právnické osobě.

Otázka: Má výkonný ředitel v pozici zmíněné výše oprávnění zajišťovat obhájce právnické osobě?

X. *Promlčecí lhůty pro uvalení sankcí na právnickou osobu*

V některých právních systémech (například v tom italském) je promlčecí lhůta pro právnické osoby podmíněna ukončením soudního řízení proti fyzické osobě – pachateli trestné činnosti a začíná běžet až v momentě konečného rozhodnutí ve věci fyzické osoby.

Případ: právnická osoba byla společně s fyzickou osobou obviněna v roce 2006. Na konci soudního řízení zahrnujícího i fyzickou osobu byla na právnickou osobu uvalena peněžitá sankce a právnická osoba se proti tomuto rozhodnutí odvolala v roce 2013 a namítala, že uplynula doba delší 5 let, a proto promlčecí lhůta musí zvrátit rozhodnutí soudu první instance.

Otázka: Může i tak být sankce uvalena?

XI. *Použití předběžného opatření zákazu účasti na veřejných zakázkách a rezignace manažerů*

Případ: právnická osoba je společně se svými manažery obviněna z podvodu, subjekt získal značný obnos z veřejných prostředků na inovativní průzkum a v okamžiku, kdy se policie dostavila na kontrolu na místě, situace neodpovídala vykazované činnosti. Společnost vypadala spíše jako klasický tradiční podnik, který vykonává svou běžnou činnost, má odpovídající problémy a k žádné inovaci zde nedochází.

Soudní orgány využily předběžného opatření o zákazu účasti ve veřejných zakázkách pro budoucí podnikání této společnosti.
Manažeři této společnosti rezignovali a právnická osoba se následně odvolala proti rozhodnutí k Nejvyššímu soudu a argumentovala tím, že rezignace manažerů jako pachatelů trestné činnosti je dostatečným opatřením a nepřetrvává nebezpečí opakování stejného protiprávního jednání.

Otázka:
Je rezignace fyzické osoby v manažerském postavení v právnické osobě dostačující k závěru, že podmínky uvalení předběžného opatření zákazu účasti na veřejných zakázkách již nepřetrvávají?

XII. *Význam termínu "zisk" z trestné činnosti pro potřebu propadnutí v případě smluvního závazku se vzájemnými povinnostmi*

Případ: Právnická osoba spáchala podvod v rámci své běžné smluvní činnosti se vzájemnými povinnostmi. Na jednu stranu skryla zásadní prvky výkonu smlouvy, jež by snížily cenu, ale na druhou stranu je služba poskytována podle smlouvy.

Otázka:
Má být zisk produkovaný právnickou osobou pro protistranu v rámci legitimního výkonu předmětu smlouvy zvažován při určování výše výnosu z trestného činu?

XIII. *Svoboda slova a odpovědnost právnické osoby*

Případ: španělský parlament schválil zákon o rozpuštění dvou politických stran z důvodu ohrožování základních ústavních hodnot státu a základních principů demokracie. Obě dvě politické strany se odvolaly k soudu s tím, že takovýto zákon porušuje jejich právo na svobodu slova a sdružování, jež platí i pro právnické osoby[17].

Otázka:
Existuje druh trestní odpovědnosti právnické osoby pro případ, kdy právnická osoba propaguje terorismus nebo společenské zřízení, jež není založeno na demokratických principech? Může být taková právnická osoba rozpuštěna nebo by takové opatření bylo porušením práva na svobodu slova a sdružování?

XIV. *Použití zásady spravedlivého soudního procesu pro právnické osoby*

Případ: právnická osoba je obviněna z krácení daně nebo nevedení účetnictví podle zákona a běží proti ní několika daňových řízení. Při kontrole nedostala možnost se seznámit s podstatou obvinění ani poskytnout protiargumenty ve formě dokumentace. Řízení skončí pro danou právnickou osobu vysokou pokutou a zajištěním jejího majetku[18].

Otázka:
Je zásada spravedlivého soudního procesu (Článek 6 ESLP) aplikována rovněž u právnických osob (jako je tomu u osob fyzických)?

[17] Například Herri Batasuna a Batasuna vs. Španělsko, Evropský soud pro lidská práva, rozsudek ze dne 30. 6. 2009

[18] Například Fortum OIl and GAs Oy vs. Finasko, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 32559/96, par. 1,2,

6 Příloha 1 – list trestných činů

1. obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku),
2. svěření dítěte do moci jiného (§ 169 trestního zákoníku),
3. vydírání (§ 175 trestního zákoníku),
4. porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku),
5. znásilnění (§ 185 trestního zákoníku),
6. sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku),
7. pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku),
8. kuplířství (§ 189 trestního zákoníku),
9. výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 trestního zákoníku),
10. zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku),
11. účast na pornografickém představení (§ 193a trestního zákoníku),
12. navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b trestního zákoníku),
13. ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku),
14. svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku),
15. podvod (§ 209 trestního zákoníku),
16. pojistný podvod (§ 210 trestního zákoníku),
17. úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku),
18. dotační podvod (§ 212 trestního zákoníku),
19. provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 trestního zákoníku),
20. podílnictví (§ 214 trestního zákoníku),
21. podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku),
22. legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku),
23. legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku),
24. lichva (§ 218 trestního zákoníku),
25. neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 trestního zákoníku),
26. opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku),
27. poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 trestního zákoníku),
28. padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku),
29. neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku),
30. udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku),
31. výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku),
32. neoprávněná výroba peněz (§ 237 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku),
33. zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku),
34. neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku),
35. nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku),
36. porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku),
37. padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku),

38. zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku),
39. sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku),
40. pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku),
41. pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku),
42. vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 trestního zákoníku),
43. poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 trestního zákoníku),
44. porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 trestního zákoníku),
45. nedovolené ozbrojování (§ 279 trestního zákoníku),
46. vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku),
47. nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 trestního zákoníku),
48. nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 trestního zákoníku),
49. nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 trestního zákoníku),
50. přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 trestního zákoníku),
51. nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 trestního zákoníku),
52. poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 trestního zákoníku),
53. poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 trestního zákoníku),
54. poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku),
55. poškození lesa (§ 295 trestního zákoníku),
56. neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 trestního zákoníku),
57. neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 trestního zákoníku),
58. neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku),
59. neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 trestního zákoníku),
60. neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 trestního zákoníku),
61. poškození chráněných částí přírody (§ 301 trestního zákoníku),
62. teroristický útok (§ 311 trestního zákoníku),
63. vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 trestního zákoníku),
64. vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 trestního zákoníku),
65. přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku),
66. podplacení (§ 332 trestního zákoníku),
67. nepřímé úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku),
68. zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 trestního zákoníku),
69. maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 trestního zákoníku),
70. organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 trestního zákoníku),
71. napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 trestního zákoníku),
72. neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 trestního zákoníku),
73. křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 trestního zákoníku),
74. padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 trestního zákoníku),
75. nedovolená výroba a držení pečetidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 trestního zákoníku),
76. násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 trestního zákoníku),

77. hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku),
78. podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 trestního zákoníku),
79. účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku),
80. podněcování k trestnému činu (§ 364 trestního zákoníku),
81. nadržování (§ 366 trestního zákoníku),
82. projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku)
83. popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku).

7 Příloha 2 – odpovědi na otázky uvedené v části praktické případy

Případ I a)
Zaměstnanci právnické osoby sami o sobě nelegalizovali výnos z trestné činnosti. Dodavatel zboží právnické osobě byl tím, kdo byl z trestné činnosti obviněn. V tomto konkrétním případě bylo nezbytné vyřešit kvalifikaci jednáni fyzických osob podle čl. 214 nebo čl.215 trestního zákoníku (podílnictví nebo podílnictví z nedbalosti), protože hlubší znalosti indikují jejich trestuhodnost. Trestní odpovědnost právnických osob nemůže být v tomto případu brána v potaz.

Případ I b)
V tomto případu nebylo možno stíhat právnickou osobu, i když byla záloha odcizena jejím zaměstnancem. Jednání zaměstnankyně byla zřejmým vybočením z jejích pracovních povinností a neexistují žádné okolnosti, které by mohly popsané jednání přiřknout rovněž k trestní odpovědnosti právnické osoby. Dáma, která trestný čin spáchala, byla tedy vyšetřována v pozici fyzické osoby.

Případ I c)
Právní podmínky pro přičtení jednání k trestní odpovědnosti právnické osoby nebyly v tomto případě naplněny, protože trestný čin nebyl spáchán v zájmu, jménem nebo v rámci činností právnické osoby. Nebylo tedy možné vyšetřovat právnickou osobu ani z trestného činu podvodu (podle čl.219, odst. 1 trestního zákoníku).

Případ II a)
Vyšetřování nebylo schopné identifikovat osobní data vlastních pachatelů trestného činu. I přesto však byla stíhána právnická osoba za spáchání trestného činu neoprávněné nakládání s odpady podle čl.298, odst. 2 a 4 (b) trestního zákoníku, ze kterého byla následně i obžalována a odsouzena. Bylo tak učiněno i přesto, že konkrétní fyzická osoba, která spáchala výše zmíněný trestný čin, nebyla dohledána.

Případ II b)
V tomto případu nebylo potvrzeno, že orgán nebo člen orgánu právnické osoby manipuloval s elektroměrem nebo vydal příkaz, aby tak bylo učiněno. Zákon č. 418/2011 Sb., uvádí, že právnická osoba může být učiněna odpovědnou i přesto, že konkrétní fyzická osoba, která jednání provedla, nebyla identifikována a to podle čl. 8, odst. 1 a 2. Tento zákon rovněž stanovuje podmínky, které musí být splněny k přiřknutí spáchání trestného činu právnické osobě. Trestní stíhání právnické osoby je podmíněno nejen přítomností jednání majícího prvky trestného činu, ale rovněž dokázáním, že výše zmíněné protiprávní jednání bylo uskutečněno zvláštním subjektem stanoveným zákonem, kterým může být statutární orgán, osoba zastávající vedoucí nebo kontrolní funkce, osoba mající rozhodovací pravomoci nebo zaměstnanec jednající na základě instrukce od některé z výše zmíněných osob. Je-li dokázáno, že jednání bylo učiněno takovým specifickým subjektem, pak je ve většině případů dokázáno, která fyzická osoba se takového jednání dopustila. Toto ustanovení zák. č. 418/2011 Sb. Může být rovněž použito pro případy, kdy by bylo prokázáno, že jednání splňující prvky trestného činu bylo spácháno statutárním kolektivním orgánem (například řídící výbor), ale zároveň by bylo nemožné dokázat, kteří členové statutárního orgánu

hlasovali pro takové jednání, a kteří proti (Záznamy ze zasedání řídícího výboru obsahuje pouze souhrnné číslo hlasů pro a proti, nikoli záznamy o jednotlivých volbách hlasujících).

Případ III
Je obecně uznávanou zásadou, že zájem a/nebo zisk právnické osoby se může skládat rovněž z finančních úspor získaným na základě nedostatečné investice do bezpečnosti práce zaměstnanců nebo na základě zvýšení produktivity díky nedostatečnému dodržování detailních pokynů zajišťujících bezpečnost zaměstnanců.

Jinak řečeno, v případě nedbalostních trestných činů je zájem/zisk právnické osoby spojen s úsporou peněžních prostředků díky nedodržování zákonů o bezpečnosti na pracovišti, protože dodržování takových předpisů by vyžadovalo buďto další výdaje spojené s přijetím ochranných mechanismů nebo pomalejší rozvoj pracovního procesu.

Z toho důvodu může být nedbalostní trestný čin spáchán v zájmu/ se ziskem právnické osoby, protože opomenutí ochrany, které způsobí nechtěně trestný čin, umožní právnické osobě vyloučit finanční závazky (neoficiální překlad).

Podle dalšího rozhodnutí italského Nejvyššího soudu bylo opětovně specifikováno, že zájem právnické osoby není nezbytně tím jediným důvodem, proč je spáchání trestného činu přiřčeno právnické osobě, ale může být jedním z takových důvodů.

Nejvyšší soud č. 29512/15, č. 10265/13, č. 40380/12:
Z důvodu přiřčení odpovědnosti za spáchání trestného činu právnické osobě může mít chování pachatele za konkrétní a objektivní cíl <u>rovněž</u> zájem samotné právnické osoby.

Navíc alternativně ke spáchání trestného činu v zájmu právnické osoby rozlišují některé legislativy také fakt, že trestný čin musí být spáchán se <u>ziskem</u> právnické osoby.

Český zák. č. 418/2011 Sb., ve svém čl.8 takový rozlišování nezavádí a tento problém může vyvstat rovněž v praxi, protože právníci se odvolávat na zproštění obvinění právnické osoby jednoduše z toho důvodu, že nebude prokázáno, že trestný čin byl spáchán jak v <u>zájmu</u> právnické osoby, tak s jejím <u>ziskem</u>.

Z toho důvodu je důležité mít alespoň souhrn jakýchsi pravidel, podle kterých lze rozeznat, kdy nastane první situace a kdy ta druhá.

Italský Nejvyšší soud určil rozdíl mezi <u>zájmem</u> a <u>ziskem</u> následně:

Nejvyšší soud, případ č. 29512/15

Zájem a zisk jsou konkurenčními parametry, ale rovněž se zastupují. Zájmem je rozuměn cíl jednání, který má být zhodnocen „ex ante“ zatím co ziskem je rozuměna možná a skutečná výhoda, ne nutně majetkového typu, která bude zhodnocena „ex post“.

Případ IV
Soud (rozhodnutí č. 4324 z roku 2012, č. 24583 z roku 2011) řekl, že pro trestní odpovědnost právnické osoby je dostačující, když fyzická osoba, pachatel trestného činu, jednal v zájmu společnosti, pro kterou pracuje.

Mimoto tento typ trestní odpovědnosti může být pozorován také uvnitř skupiny společností. V takových případech může být mateřská společnost shledána trestně odpovědnou za trestný čin spáchaný v rámci aktivity některé z kontrolovaných společností v případě, že pachatel jednal rovněž v zájmu mateřské společnosti nepouze v zájmu společnosti pro kterou pracuje.

Případ V
Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí č. 29512/15 říká, že celá částka musí být brána jako zisk zvažujíc fakt, že jednání manažerů bylo spácháno v důsledku zájmu společnosti.

Je dokázáno, že dotace byly využity pro účely jiné, než byly ty, pro které byly určeny. Jinými slovy ani jedno euro nebylo využito pro projekt produkce energie z obnovitelných zdrojů. Je proto jasné, že celá částka, kterou společnost obdržela, musí být brána jako zisk z trestné činnosti a nic z této částky nemůže být odečteno.

Co se týká námitky, že pouze částka nalezena na bankovním účtu a nezpronevěřená manažerem má být objektem zajištění lze uvést, že je tato námitka postavena na nesprávném předpokladu vycházejícím z principu, že by pozice pachatele a společnosti měla být brána odděleně. Naproti tomu, je-li jednou prokázáno, že trestný čin byl spáchán pachatelem ve prospěch společnosti, pak je částka brána jako výnos z trestné činnosti, a je proto subjektem zajištění.

Případ VI
Italský Nejvyšší soud ve svém nejsilnějším složení (Velká porota) v případu Gubert č.105661/2014 uvedl, že zajištění a zabrání majetku využité proti právnické osobě na jejím přímém zisku z daňové trestné činnosti je možné, když je takový zisk z daňové trestné činnosti dostupná právnické osobě.
Naopak, daňová trestná činnosti není zařazena mezi ty trestné činy, které zakládají trestní odpovědnost právnické osobě, a proto zajištění a zabrání majetku odpovídající hodnoty nelze proti právnické osobě z důvodu daňové trestné činnosti využít, je-li zajištění a zabrání přímého zisku možné.

Případ VII
Nejvyšší soud rozhodl, že zajištění nemůže být vykonáno, protože obvinění se změnilo a nové obvinění neumožňuje učinit právnickou osobu trestně odpovědnou.

Nejvyšší soud, Velká porota, č. 11170/15

Aby bylo možné potvrdit trestní odpovědnost právnické osoby, musí být chování pachatele učiněno jako trestný čin podle zákona, který vešel v platnost předtím, než bylo jednání nebo opomenutí spácháno. Takový trestný čin musí být navíc uveden na seznamu trestných činů zakládajících trestní odpovědnost právnické osobě ještě předtím, než byl spáchán.

Oproti jiným právním systémům v EU může být v Itálii odvozena trestní odpovědnost právnické osoby od spáchání jednoho trestného činu specificky určeného zákonem a nemůže být odvozena od rozšíření rozsahu trestní odpovědnosti fyzické osoby.

Případ VIII
V této otázce byly v předchozích rozhodnutích Nejvyššího soudu zaujaty rozlišná stanoviska a z toho důvodu musela Velká porota tento konflikt vyřešit.

Velká porota uvedla, že je-li přistoupeno k preventivnímu zajištění a toto je v konfliktu s procesem bankrotu, jsou v sázce odlišné zájmy. Na jedné straně jsou to zájmy v rámci trestního stíhání, které mají zabránit pachateli těžit ze zisků nabytých spácháním trestného činu a na druhé straně jsou to zájmy v rámci likvidačního procesu, které mají zajistit stejné a rovné zacházení se všemi věřiteli. Je na soudci tento spor mezi těmito konkurenčními zájmy vyřešit, ovšem trestní zajištění není jako takové zakázáno i když se jedná o případ již probíhajícího řízení o bankrotu.

V jiném rozhodnutí se Velká porota k této otázce vrátila (Nejvyšší soud, Velká porota, rozhodnutí č. 11170/15).

Zajištění a zabrání musí být nařízeny s ohledem na právnickou osobu v situacích, kdy jsou splněny všechny podmínky pro takové trestní postihy a současně nejsou v rozporu s ochranou věřitelů společnosti v procesu bankrotu. Naopak napomáhají, aby likvidační proces běžel pod vedením likvidátora bez problémů, a v tomto procesu se pak stát staví na úroveň ostatních věřitelů a na základě závěrů tohoto řízení může být zajištění a zabrání případně vykonáno.

Případ XI a)
Z důvodu, že výkonný ředitel byl vyslýchán jako svědek a trestní stíhání dalších obviněných osob (Fyzických osob) bylo zahájeno, došly orgány činné v trestním řízení k závěru, že tento konkrétní výkonný ředitel nemůže být v tomto řízení jednat jménem právnické osoby podle čl. 34, odst. 4 zák. č. 418/2011 Sb. Policejní orgán navrhl okresnímu soudu ustanovit právnické osobě poručníka.

Soud požádal o důkaz, že výkonný ředitel je jedinou osobou oprávněnou jednat jménem právnické osoby předtím, než sjednal poručníka a současně požádal o důkaz, že výkonný ředitel byl vyslýchán a zároveň, že obviněná právnická osoba v souvislosti s čl. 34, odst. 4 zák. č. 418/2011 Sb. odmítla ustanovit jinou osobu pro jednání jejím jménem. Následně soud ustanovil poručníka podle čl. 34, odst. 5 zák. č. 418/2011 Sb. V tomto kontextu je vhodné podotknout, že zmíněná osoba byla opravdu jediným výkonným ředitelem obviněné právnické osoby. Jediným partnerem obviněné právnické osoby v tomto případě byla pak další společnost (korporace). Předtím, než byl okresním soudem ustanoven poručník se tento soud nezeptal, zda byla možnost ustanovení jiné osoby podle čl. 34, odst. 4 zák. č. 418/2011 Sb. přednesena také partnerovi obviněné právnické osoby.

Případ IX b)
Orgány činné v trestním řízení jednající v rámci vyšetřovacího řízení neakceptovaly plnou moc z toho důvodu, že výkonný ředitel byl ve stejném případě v pozici obviněného, což znamená v pozici osoby, která podle čl. 34, odst. 5 zák. č. 418/2011 Sb. je vyloučena z jednání jménem právnické osoby. Okresní soud ustanovil poručníka obviněné právnické osobě a tento poručník nepodal stížnost proti zahájení trestního stíhání. Tento závěr je pokládán za zcela zřejmý s odůvodněním, že obhájce nemůže být obviněné právnické osobě přidělován na základě vyloučeného statutárního orgánu na základě ustanovení v čl. 35, odst. 1 zák. č. 418/2011 Sb.

Případ X
Nejvyšší soud stanovil, že:

Právní pozice právnických osob není srovnatelná s pozicí osob fyzických. Právnické osoby nejsou vlastníky nedotknutelných práv a nemohou se dovolávat ústavní ochrany, která je poskytnuta čl. 2 Ústavy o právech osob.
Taková rozdílnost není protikladem zásady rovnosti ustanovené čl. 3 Ústavy.

Případ XI
Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 46369 z roku 2013 pouze fakt, že fyzické osoby, které byly pachateli trestné činnosti, rezignovaly ze svých pozic, není dostatečným pro úsudek, že podmínky pro spáchání trestného činu již dále nepřetrvávají.
Jedním z požadavků při použití předběžného opatření pro účely zabránění spáchání dalších trestných činů je subjektivní podmínka zahrnující podstatu právnické osoby, její osobnost, vnitřní organizaci, politiku, předchozí spáchané trestné činy.

V tomto smyslu může výměna řídícího výboru značit diskontinuitu s předchozím jednáním pouze tehdy, představuje-li to rovněž záměr změnit předešlou politiku právnické osoby a její organizaci ve směru k politice prevence trestné činnosti.
V tomto konkrétním příkladu toto patrné není, takže pouhá rezignace předchozího představenstva nemá zvláštní význam ve smyslu předcházení budoucímu páchání trestné činnosti.

Případ XII
Jestliže při výkonu smluvních povinností právnická osoba vyprodukuje zisk na protistraně, i v případě kdy v závěru smlouvy je vykonán trestný čin podvodu, tak zisk získaný na oběti musí být brát v potaz a odečten od sumy ustanovující profit z trestného činu a subjekt zabrání (Nejvyšší soud Itálie, rozhodnutí č. 45054 z roku 2011).

Případ XIII
Evropský soud pro lidská práva vydal toto rozhodnutí o rozpuštění takových osob, které bylo přijato jako krok zajišťující represivní opatření z důvodu teroristické propagandy. Toto rozhodnutí je v souladu s mezinárodními právními nástroji boje proti terorismu, například s rámcovým rozhodnutím ze dne 13. června 2002 a s Úmluvou Rady Evropy o prevenci terorismu, která vešla v platnost 1. června 2007. Druhá zmíněná úmluva umožňuje ustanovení trestní odpovědnosti pro právnické osoby účastnící se na teroristických činech a zároveň ustanovení o trestnosti takového chování.
Proto španělský Nejvyšší soud svým rozhodnutím potvrdil, že potlačení těchto dvou stran bylo v souladu se zákonem.

Případ XIV
Evropský soud pro lidská práva shledal porušení čl. 6 úmluvy na základě zásady hovořící o tom, že i v případě trestní odpovědnosti právnické osoby jsou některé ze zásad Úmluvy použitelné také na právnické osoby.